

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

U nedjelju 17 o. mj. otkriva se u Zagrebu spomenik Istraninu Evgeniju Kumičiću, hrvatskom književniku i hrvatskom političaru.

SPOMENIK EVGENIJU KUMIČIĆU I ISTRANI

EVGENIJ KUMIČIĆ

U svima zagrebačkim listovima čitali smo ovih dana ovaj proglas:

Dne 17. listopada otkrit će se u Zagrebu spomenik Eugenu Kumičiću, kojeg postavlja društvo »Hrvatska Zena« od dobrovoljnih prinosna hrvatskih rodoljuba u i izvan naše zemlje, u prvom redu Hrvata Sjeverne i Južne Amerike. Spomenik je izradio kipar Fran Kršinić, pa će biti ukras našem Zagrebu.

Pred tri godine, prigodom tridesetgodišnjice Kumičićeve smrti, bili smo napisali na ovom mjestu:

... a što je najvažnije, on je velik hrvatski, a prvi i najveći istarski književnik. Ne samo zato što je rođen u Istri, već i zato što je prvi Istru uveo u hrvatsku književnost. — Njegova »Sirota«, »Jelkin bosiljak«, »Začudjeni svatovi« upoznali su Hrvate a i strani svijet s Istrom...

... Njegova je zasluga što je našim političkim i prosvjetnim radnicima u Istri prije rata bio uvelike olakšan posao. Jer oni nijesu tek morali buditi interes i ljubav za Istru u Hrvatskoj. To je prije njih učinio Kumičić...

Kumičiću se podiže spomenik kao hrvatskom književniku, ali i kao hrvatskom političaru. Tog književnika i tog političara dala je Istra Hrvatskoj, isto onako kao što su ostale hrvatske pokrajine dale velike ljude koji su prelazeći regionalni okvir postali nosioci općenarodnih ideja i težnja.

Kumičić, baš on, postao je toliko općenarodan, da se i zaboravlja kako je Kumičić istarski Hrvat... Da je Kumičić bio, recimo, bosanski ili dalmatinski ili lički Hrvat, to danas ne bi trebalo podcrtavati, to bi podcrtali Hrvati iz tih pokrajina u svojim pokrajinskim listovima i održali bi možda predavanja o tome u svojim regionalnim društvima i skupovima u Zagrebu i drugdje. Da je drukčije, i Istrani bi uradili isto tako. U Bršecu bi mu postavili spomen-ploču, a na proslavu otkrića spomenika došla bi deputacija iz Bršeca, rodnog mjesta Kumičićevog.

Ali — budući da nije tako, mi Istrani moramo i ovom prilikom barem na ovom mjestu podcrtati neke stvari, kako bi izvršili svoju dužnost i prema Kumičiću i prema kraju iz kojeg je Kumičić potekao i kojega je uvijek čestito u svojim književnim djelima i uopće svojim radom, i, što je najglavnije, moramo naglasiti baš to istrijanstvo Evgenija Kumičića, hrvatskog književnika i hrvatskog političara.

To da je Istra dala Kumičića, to smo naglasili. A poznato je svima da je tamo od Razvoda istrijskoga, preko glagoljske književnosti, reformatora Vlačića i drugih, prosvjetitelja Glavinica, pa preko Kumičića, Čara-Emina do najmlađih Balote i Gervaisa, Istra uvijek kulturno bila dio Hrvatske i da je relativno, kao periferijska pokrajina, dala jak doprinos narodnoj zajednici. Ta mala hrvatska zemlja na zapadnoj narodnoj granici, sa svojih dvjesto pedesetak hiljada seljaka-Hrvata, izdržala je prije rata najžešći boj za hrvatstvo. A kada je ono 1891 naš Spinić u svom govoru na izložbi Hrvatskog gospodarskog društva u Zagrebu bio u ime istarskih Hrvata izrazio želju da bi

se i Istra sjedinila sa svim Hrvatima, jer da je nekada i onako pripadala hrvatskom kraljevstvu, ta njegova izjava izazvala je bila delirij oduševljenja. Iako je, dakle, Istra bila i tada politički odijeljena od Hrvatske (jer je pripadala austrijskom dijelu monarhije) svijest o narodnom i političkom jedinstvu Istre sa ostalim hrvatskim krajevima, bila je duboko usadjena u srca istarskih, a i ostalih Hrvata.

Dok je istarski inteligent davao izraz kulturnom jedinstvu Istre s Hrvatskom, dotle je istarski seljak, svojim glasovima na izborima, podcrtavao svoju pripadnost hrvatskoj narodnoj zajednici i svoju težnju za političkim jedinstvom.

A istarski seljak — onaj koji je na onim znamenitim izborima od 1907 godine onako jako manifestirao tu svoju svijest, taj seljak još postoji.

A seljak je nosioci narodnosti. Iz tim premisa nameće se sam po sebi logičan zaključak, koji bi po prilici morao da glasi:

Istra spada u hrvatsku narodnu kulturnu zajednicu. Ona amo spada po narodnosti svojih stanovnika, spada po osjećajima, spada po svojoj hrvatskoj autohtonoj istarskoj kulturi i spada po djelima svojih istaknutih ljudi. A ako naglasimo još i to da Istra ima relativno najveći broj seljaka — postotak hrvatskog građanstva i inteligencije je u Istri minimalan — tada možemo ustvrditi mirne duše da je Istra najseljačkija hrvatska po-

krajina. Mnogo prije nego su braća Radić u užoj Hrvatskoj osnovali svoju stranku, Istra se borila na hrvatskom seljačkom programu. Borba istarskog seljaka protiv talijanskih građana i veleposjednika, bila je borba hrvatskog seljaka za slobodu i socijalnu pravdu.

To se ne smije zaboraviti. I zato, baš povodom otkrića spomenika Istraninu Evgeniju Kumičiću, hrvatskom književniku i hrvatskom političaru, hoćemo da to podcrtamo. Puštamo po strani aktuelnu politiku i politički položaj Istre, već se ograničujemo samo na činjenice koje smo iznijeli o narodnoj i kulturnoj pripadnosti istarskog seljaka — što znači 99 postotaka istarskih Hrvata. Ograničujući se samo na te činjenice, bit će svakom Hrvatima jasno da Istra kao zemlja i istarski seljak kao Hrvat ne mogu da se odijele iz hrvatske narodne kulturne zajednice i da bi bio zločin izvršiti duhovnu amputaciju na hrvatskom narodnom tijelu ne vodeći računa o tako brojčano i kulturno važnom narodnom dijelu kao što je Istra.

To treba podcrtati prigodom otkrivanja spomenika Evgeniju Kumičiću, sa željom da se potpuno obistine tvrdnje hrvatskog književnika Petra Grgeca, iznesene nedavno u jednoj raspravi o hrvatskoj narodnoj cjelini i regionalizmu, koje glase:

— Zagreb, koji je već prije osjećao uspjehe i neuspjehe, radosti i boli svih Hrvata, postao je (pomoću regionalnih društava) još povezaniji s čitavim hrvatskim narodnim organizmom. (t. p.)

OBLETNICA KOROŠKEGA PLEBISCITA V SLOVENIJI

»Branibor« nabira prispevke z geslom »Za Slovence v tujini«

Ljubljana, 5 okt. 1937. — »Slovenec« od 3 t. m. primaša pod naslovom »Narod sebi!« ta le aktualen članek pred obletnico koroškega plebiscita:

Vstopamo v mesec oktober, ko bomo Slovenci z žalostjo praznovali zopet spominski dan na koroški plebiscit, ki se je vršil 10. oktobra leta 1920. Za vsak narod pomeni nesrečni moment v njegovem življenju spomin, ki ga ne sme v svoji duši zatreči, nasprotno, nomeni spomin, ki ga mora krepko oživiti in tudi javno pokazati, da ga krepko oživlja in doživlja. Tak trenutek je za nas koroški plebiscit. Slični je bil spomin na kosovski boj!

Slovensko ljudstvo na Koroškem se je že pred svetovno vojno borilo za svoj narodni obstoj. Vse sile so morali napeti na ši koroški rojaki, da so se branili pred ponemčevanjem. To raznarodovanje že tedaj ni prinašalo časti nemškemu narodu; tem manj mu je v čast še silovitejša germanizacija po svetovni vojni, a zlasti še po neugodnem izidu ljudskega glasovanja. Našim rojakom v Korotanu se godijo vnebovpijoče krivice v narodnem, šolskem, cerkvenem in gospodarskem pogledu. In teh vrstic ne moremo na noben način prenašati.

»Naša ljubezen do slovenstva bi bila prazna beseda, ako bi se ne kazala v dejanju.

In to naše mišljenje naj se pokaže v dejanju na ta način, da zopet in zopet podarimo te velike krivice, da javnost, slovensko, jugoslovansko in sploh evropsko, opozorimo nanje. Ne moremo in ne smemo mirno gledati, kako preganjajo našega koroškega kmeta, kako naše učitelje, kako nam jemljejo župnijo za župnijo in kako zasedajo slovenske župnije z nemškimi duhovniki. Naj se slovenski Korošci odpovedo besedi božji in tolažilom svete vere v domačem jeziku? Nikakor ne! Predvsem pa to: nočemo mirno prenašati, da se v šolah potujčujejo slovenski otroci. Nemška šola za slovenske otroke, to je pač najhujše in najgrše sredstvo za raznarodovanje. Sovražnikom slovanstva, koroškim Nemcem in ponemčencem niso dovolj drugi načini in metode, da sledijo svojim imperialističnim težnjam in pohlepu po slovenski zemlji, tudi sem, tudi na kulturno področje, v šolstvo, segajo. Tu po načrtu vzgajajo in šolajo slovenske otroke v nemškem jeziku in mišljenju. In če se Slovenci upirajo temu nekulturnemu ravnanju, temu raznarodovanju, jih imenujejo iredentiste

in hujskače. Slovenci niso ne eno ne drugo in tudi ne bodo. Zadovoljni bodo, ako bodo mogli doseči svoje pravice v šolah, uradih in drugih področjih javnega življenja in tako ohraniti svoj narodni obstoj.

Mi pa trdimo, da je njih sveta dolžnost in narodna ter obče človeška pravica, da se branijo narodnega uničenja. Za kulturnega človeka evropske države je to samo po sebi umevna stvar, za koroškega Nemca ne! Žalostno! Prav v tem bi se pokazala njih prava kultura. Pravica, a ne jemanje, kratenje pravice! In vse brezvestno in nekrščansko nasilje nad našimi koroškimi rojaki ne more biti ne pravna, ne moralna podlaga, da nam uničujejo naš narod.

Ko se bližamo letos zopet plebiscitnemu dnevu, smo zvedeli iz zaupnih okrožnic nemškega društva Heimatbunda, ki ima v rokah glavno protislovensko delo, da nameravajo letos v Celovcu kar tri dni praznovati plebiscitne. t. j. protislovenske slavnosti. Niso se umirili, ne uvidevajo nekulturnosti svojega dela in preganjanja Slovencev, marveč hočejo zopet pohvaliti svoje delavce-ponemčevalce, pregledati svoje dosedanje delo, nameravajo razvneti podeželsko nemško in ponemčeno inteligenco, ki biva po slovenskem delu Koroške, zlasti pa učiteljstvo, za novo »delovanje« proti Slovincem. Glavno pa, kar namerjajo, je to, da naberejo ob tej priliki denarnih prispevkov za raznarodovalno delo med Slovenci. Te prispevke bodo pobirali od 8.—10. oktobra. In nabrali bodo dovolj, ker so Nemci za take »nacionalne« zbirke zelo požrtvovalni. A izsilili bodo dosti tudi iz slovenskih hiš in od slovenskih otrok, kar so delali tudi že doslej. Nabirali bodo ljudskošolski otroci, srednješolci, in to dečki in deklice.

In mi Slovenci, ki živimo v narodni državi v Jugoslaviji? Tudi mi bomo praznovali spomin na koroške Slovence na svoj način. Spominjali se bomo rojakov v srcih z žalostjo, a spominjali se jih bomo še na drug način.

Narodno-obrambno društvo »Branibor« bo pa od svoje strani priredilo denarno zbirko z geslom »Za Slovence v tujini«.

Mladina bo zbirala prispevke za obrambni sklad tega društva v Ljubljani in po podeželskih mestih in trgih. »Branibor« je naše nadstrankarsko narodno-obrambno društvo in zasluži, da vsak Slovenec krepko poseže v svoj zaklad in daruje.

TROGODIŠNJICA SMRTI

blagopokojnog Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja

Pre tri godine na 9 oktobra umoren je blagopokojni Kralj Aleksandar I. Ujedinitelj. Na treću obljetnicu tog tragičnog događaja donosimo pismo koje je blagopokojni Kralj, tada Regent, pisao svome ujaku, generalisimusu ruske vojske, velikom knezu Nikolaju:

... Baš ovog trenutka kad uzimam pero da Vam zahvalim za sve Vaše laskavo mišljenje, kako o Meni tako i o Mojoj vojsci, dobijam izveštaj da su Interesi Slovenstva, radi kojih je i počeo ovaj rat, prineseni na žrtvu Italiji za njen ulazak u rat.

Italija, prema ugovoru koji je zaključila sa državama Trojnog sporazuma — a koji se dosad brižljivo skrivao od nas — dobiće svu austrijsku obalu sa odgovarajućim »hinterlandom«. To zahvata približno više od milion i po najčistijih Slovena: Srba, Hrvata i Slovenaca ili 150.000 najboljih vojnika i mornara. To takode znači da Italija dobiva sve luke i pristaništa i sve strategijske tačke i dežurne na Jadranskom moru.

Ona će u odnosu prema nama zauzeti u svemu mesto i ulogu Austro-Ugarske, a mi smo se nadali da će nas ovaj rat od toga jednom osloboditi.

Neću Vam govoriti o svima teškoćama i opasnostima kojima će u budućnosti Italija zagroziti Balkan, umesto Austro-Ugarske.

Hoću da skrenem pažnju generalisimusu ruske vojske, koji drži u svojim rukama sudbinu Slovena, na moralnu stranu ove stvari; ona nanosi najteže udarce našoj vojsci, koja hoće da pobedi neprijatelja.

Moja vojska bila je u početku naelektrizovana rečima kojima ste se Vi obratili narodima Austro-Ugarske i koje su im reči davale nadu da je došao čas konačnog oslobođenja Slovena od te Monarhije. Tražio sam od Svojih vojnika da se uledine u naporima sa moćnom ruskom vojskom, da bi dostigli do tog uzvišenog cilja. Za ostvarenje toga zar se već nije protilo toliko slovenske krvi? Od Svojih vojnika mogu tražiti samo da produže borbu s istim požrtvovanjem, što se i dosad pokazalo njenom snagom i čime je postigla sve ove uspjehe.

Do ovog časa Moji su vojnici bili svesni da su žrtve koje se od njih traže neophodne i hrabro su podnosili sva ispaštanja. Sad ih niko neće moći ubediti da nisu odbačeni od svojih velikih saveznika i da nisu slovenski ideali prineseni na žrtvu u korist Italije.

Na taj način sve neutralne države koje su se dosad starale da ukažu našim neprijateljima vrlo krupne usluge i koje su od početka rata prema nama bile neprijateljske, traže sad od država Trojnog sporazuma i dobijaju od njih garantije, koje su u svemu na štetu njihovog skromnog, ali vernog saveznika i koji se dosad sa uspehom borio prema svojoj snazi i s Božjom pomoći.

Smatram za Svoju dužnost izložiti Vam sva ova pitanja i sve teškoće koje su izbile baš u ovom trenutku, osobito teškoću za mene i za Moj narod, kad nam je moralna snaga neophodno potrebna i kad to preti da umesto bodrosti našeg duha unese očajanje. Vojska u takvom stanju duha može se unapred smatrati pobeđena.

Slava Viteškom Kralju Aleksandru I. Ujedinitelju!

NAŠA EMIGRACIJA

Što nas veže?

Veliki talijanski učenjak Galileo Galilei rekao je dokazujući istinost svoje poznate tvrdnje »ipak se kreće« onda kada mu je prijela najveća opasnost. I mi danas mogli bi utvrditi slično tomu »ima nešto, što nas svih veže«. Mislim sve istarske emigrante. To »nešto« je naš dragi zavičaj. On ima toliku moć da i onu malu djecu staru nekoliko godina, a po sebi sramežljivu i nepouzdanu prema svakom strancu stvara povjerljivim, pouzdanim i iskrenim. Nije to samo lijepa riječ upućena djeci, već ja mislim neka viša sila, koja tu čini svoju ulogu. Kad sam pitao jednu matu djevojčicu, koja sigurno nema ni 10 godina šta je ona, odgovorila je:

»Ja sam Istranka«.

— A zašto voliš Istru?

»Hm« — (pogleda u mene i pomisli u sebi: čudna pitanja), »pa zato što su se tamo rodili moj otac i mama, što je Istra naša.«

Kad čovjeku ovako odgovaraju djeca rođena u Jugoslaviji daleko od Istre u nekom gradu za koga su njihovi roditelji možda jedva znali po geografskoj karti, čovjek osjeti i nehotice neko naročito zadovoljstvo. Ne samo zato, što se time jasno očituje svjetlost roditelja emigranata, već i zato što će i ovi mladi raditi za Istru, za stvar Istre. U tome je eto naše zadovoljstvo što naši svjetsni emigranti nikada ne napuštaju priliku da našu djecu pouče i u svakoj im prilici govore o Istri, što će i poslije nas naša omladina početi stopama predaka. Tajna sila, koja nas emigrante veže (možda jača od dinamita u labinskom rudniku) jeste ljubav do Istre, do zavičaja. Bio sam u društvu sa našim ljudima, koje nikad u životu nisam vidio. Iako smo svi već godinama i godinama u drugoj sredini daleko od Istre i nećujemo ni mišnice, ni rožentice, mi smo začas postali tako bliski jedni drugima, iskreni, rekao bi čovjek familijarni potpuno svoji. Stvar priučene etikete začas je nestala, i nismo se ni stidili »zakantati« po našu u potpuno tuđoj sredini našeg pjevanja. — Kod barba Mote Brečevića Tinjanca izvrnuli smo načve i tako mekano nam bilo na njima sjediti kao u najljepšim foteljama. — Barba Matin pogled je vjek uni stari »pogled na škaricu« iz kojega izbija neko nezadovoljstvo ili koje je toliko jak, jači nego oštra linija na klačama njegovog sina.

I zato kad čovjek čita »Krvavčeve« stvari u Istri »Istra se mijenja« čita sa pravim i punim uživanjem, ne sumnjajući ni začas u istinitost navoda, već osjeti zašto se s Krvavcem zajedno zabrinjavamo zbog tih promjena, one su ipak kora ili rectmo puder i pomada na licu stare ljepše djevojke. I taj puder i pomada daje se odstraniti i on će se dati odstraniti i bez Biljaninog savjeta. I dok mi u emigraciji živimo sa slikom našeg zavičaja bez pudera (a to će i Krvavac dozvoliti, jer sigurno i on voli mišnice nego svitlu koja sušiti i volio bi piti vino iz diže recimo u Draguzeti na Barbanštini nego čilanti iz opletne boce), dok mi daleko nosimo na kraj »lipi i stari« kakav je bio dotle je lako za našu stvar i ako nas ne ostavljaju indiferentima izlaganja Mihe Krvavca. Mi čuvamo i osjećamo naš stari zavičaj (a s nam i Miho), nosimo one bukalete, one kurete, kosire, rankune i tristo lit naših žulji i naše smirke i brajde i naše jakete ud sukna i lijepi klobučić i modne barbanskih divojčin i verse labinjanskih kosi, koji su u lazi u Raši po rost kosili. Možda će netko kazati da je realnost malo drukčija po izlaganju Krvavčevim, ikoja su ipak stvarnost, jer one hiljade ljudi koje zaraduju i privreduju i vade crno zlato iz utrobe crne istarske zemlje, one nove palače, lađe koje raškim kanalom plove to dokazuju. Svaki se s tom realnošću slaže, ali je realnost na koncu i naše shvatanje, shvatanje i osjećaji svih emigranata. Nije to ljubav nekog fikštrita i mlade djevojčice. I možda nije pretjerano reći da ćemo mi sačuvati više izraz stare Istre ovdje u emigraciji, ne samo zato što u momentima nostalgije osjećamo žudnju za našim brežulicima (kako je rekao Giovanni Maracht ili ti Mrok po našu: čiji je djed po Tinjanštini terpe bereva) ne samo zato već zato što u nama postoji realni istinski osjećaji do našeg zavičaja, koji će naći načina da skinu puder s lica naše Istre!

PRIKODRAŽAN.

MUSSOLINIJEV BRZOJAV GENERALU FRANCU

I ZAHVALA GENERALA FRANCA

Rim, 5. oktobra (Stefani). Povodom godišnjice proklamovanja generala Franca državnim poglavarom nacionalističke Španjolske predsjednik talijanske vlade Mussolini uputio mu je brzojav, kojim mu izražava najtoplije želje da se ova godina završi pobjedom nacionalističke Španjolske nad destruktivnim snagama. General Franco zahvalio se na toplim željama upućenim mu u ime fašističke Italije pa je zatim izrazio zadovoljstvo, što pravedna stvar Španjolske nailazi na duboko razumijevanje Italije.

Bruno Mussolini u vojsci generala Franca

Rim, 6. oktobra. Ovašnji mjerodavni krugovi potvrđuju, da je g. Bruno Mussolini, devedanaestogodišnji sin ministra predsjednika otišao se bori kao dobrovoljac na strani nacionalističkog generala Franciscosa Franca.

NARODNE MANJINE U MADŽARSKOJ I U RUMUNJI

Kako je poznato postavljala je Madžarska kod svakih pregovora s Malom Antantom u pitanju madžarskog naoružanja uvjet, da Mala Antanta primi na se obvezu u pogledu zaštite madžarskih manjina. Samo pod tim uvjetom pristajala je Madžarska na deklaraciju o nenapadanju, što je opet Mala Antanta postavila kao uvjet za sporazum u pitanju naoružanja.

Madžarska je još prije rata bila poznata kao država, koja ide za madžariziranjem stranih naroda. Najviše su u ono vrijeme bili izvrnuti opasnosti madžarizacije Slovaci. Dovoljno je spomenuti, da slovačka manjina, koja je brojila tri milijuna duša, nije prije rata imala ni jedne srednje škole. Bolje nisu prolazili ni karpatski Rusi, koji danas čine većinu stanovništva. Podkarpatske Rusije, Čehoslovačka vlada mora još i danas trošiti stotine milijuna kruna za pobijanje analfabetizma u nalističnijem kraju republike.

Poslije rata oslobodile su se ponajvećim dijelom manjine bivše Ugarske, ali je u Madžarskoj i danas još ostalo dosta znatnih nacionalnih manjina. Najjača je Njemačka, koja broji pola milijuna duša, zatim dolazi Slovačka s kojih 180.000 duša, pa jugoslavenska, rumunjska i židovska.

Osobito je karakteristično držanje njemačke manjine, koja ima u Madžarskoj poseban povlašteni položaj, ali ne zbog ljubavi Madžara prema Njemcima, već zbog toga što iza te manjine stoji velika država, a s kojom madžarska politika mora računati. Treba primjetiti, da list za manjine »Deutscher Volksbote« smije ipak izići samo deset puta na godinu, jer bi inače značilo opasnost za Madžarske interese...

Taj list zauzima stanovite prema izvaji madžarskog ministra unutrašnjih poslova Szella poslije berlinskih pregovora u pitanju položaja njemačke manjine u Madžarskoj. Szell je govorio o političkim slobodama manjina, a list je konstatirao da Njemci u Madžarskoj ni izdaleka ne uživaju političku slobodu. Oni ne smiju osnovati političke stranke, ne smiju živjeti kao manjina vlastitim političkim životom, ne smiju osnivati vlastitu štampu, ni organizirati omladinu, ne smiju osnivati svoja sportska ni ženska društva, a obrtnici se ne smiju okupljati u vlastitim zadrugama i organizacijama. Njemačka manjina nema čak ni prava manjinske škole s njemačkim materinjskim jezikom. Dopuštene su samo njemačke škole, pa je jasno, da je pod takvim okolnostima nacionalna budućnost te manjine u najvećoj opasnosti.

Slovaci, Rumunji i Jugoslaveni u Madžarskoj imaju još gori položaj, pa je zanimljivo usporediti njihov položaj s položajem madžarskih manjina u državama Male Antante, gdje Madžari raspolažu s preko 100 dnevnik, velikim brojem nedjeljnih i mjesečnih časopisa, koji obuhvataju cijeli kulturni i znanstveni život; oni imaju ovdje i svoje školstvo, koje je na pr. u Čehoslovačkoj gušće nego u samoj Madžarskoj, a imaju i velik broj zastupnika, senatora itd.

Kad se uzme sve to u obzir, valja se pitati zašto Madžarska traži još i posebnu obvezu za zaštitu manjina u susjednim državama. Nema sumnje, da Njemci, Slovaci, Rumunji i Jugoslaveni u današnjoj Madžarskoj trebaju tu zaštitu u daleko većoj mjeri. U svakom slučaju mora i tu vrijediti princip jednakih dužnosti i jednakih prava. Ma-

džarskim manjinama, pripadaju razumije se sva prava, što ih uživaju manjine u modernoj državi, ali Madžarska ne može običi primjenu toga načela i kod svoje kuće, kad ga tako javno pred licem Evrope traži za svoje manjine u drugim državama.

NARODNE MANJINE U RUMUNJSKOJ

Rumunjski nacionalisti raznih nijansa, već odavno nastoje prodrijeti sa raznim zakonskim predlozima, uperenim protiv narodnih manjina, u prvom redu protiv Židova, kojih u Rumunjskoj prema posljednjoj statistici imade od prilike 1.000.000. Narodne manjine u Rumunjskoj čine 30 posto cjelokupnog pučanstva, po službenoj statistici. To iznosi od prilike 5 milijuna ljudi. Od tih ima Madžara 1.570.000, Nijemaca preko 720.000 i Ukrajinaca od prilike 800.000. Rumunjski nacionalisti htjeli bi osobito suzbiti utjecaj narodnih manjina, posebno Židova, u trgovačkom životu, te osigurati Rumunjima povlašteni položaj. U tom je pravcu bio svojedobno predložen jedan zakonski predlog rumunjskom parlamentu, ali je kasnije povučen. Taj je predlog pače predviđao, da se rumunjski građani nerumunjske narodnosti mogu u stanovitim slučajevima lišiti njihovog državljanstva. Sada ženevski dopisnik »Manchester Guardian« javlja, da rumunjska vlada, u smislu ovlasti, koju joj je dao parlament, sprema novi zakonski predlog o narodnim manjinama, koji predviđa, da će rumunjski građani rumunjske krvi uživati povlašteni položaj na ekonomskom polju. Uz to zakonski predlog određuje, da rumunjski državljani nerumunjske narodnosti mogu biti u slobodnim zvanjima zaposleni samo u veoma malom postotku, koji će biti točno određen.

Engleski list citira odredbe ugovora o zaštiti manjina, iz kojih se vidi, da se Rumunjska obvezala dati narodnim manjinama ista politička i građanska prava, koja imaju Rumunji, te da ne će donijeti nikakova ograničenja u pogledu njihovog primanja bilo u državnu bilo u privatnu službu. Rumunjski ustav garantira pak svim građanima Rumunjske bez obzira na narodnost, vjeru i jezik ista prava.

»Novi se predlog zakona — nastavlja »Manchester Guardian« — ne može braniti ekonomskom situacijom ili stanjem radne snage u Rumunjskoj, jer je Rumunjska unatoč ekonomskoj krizi jedna od rijetkih zemalja, gdje gotovo nema nezaposlenosti. Saznaje se, da su uloženi ili da će biti uloženi protesti u ime rumunjskih narodnih manjina protiv spomenutog zakonskog predloga velevlasti, koje su potpisale spomenute manjinske ugovore. No rumunjske narodne manjine ne mogu se žaliti Ligi Naroda, dok taj zakonski predlog ne bi postao zakonom, pa se treba nadati, da ne će biti uzakonjen«.

Ako su ove informacije točne, čini se, da rumunjska vlada pod pritiskom nacionalističkih krajnjih krugova namjerava ograničiti i ekonomska i građanska prava narodnih manjina. Oktavijan Goga, vođa narodno-kršćanske stranke, tražio je upravo u svom nedjeljnom govoru u Bukureštu, da se donesu ovakove mjere protiv narodnih manjina. No ovakove mjere izazvale bi reakciju među samim narodnim manjinama u Rumunjskoj, a i u inozemstvu. Premda rumunjski državnici simpatiziraju sa Njemačkom ni ona ne bi mogla odobriti ovakove mjere protiv svojih sunarodnjaka.

SPREMENBE V GORIŠKI NADŠKOFIJI

Upravljanje solkanske župnije je prevel dekan Rejec Jakob, župnije Zg. Tribuša Fran Bizjak novomašnik iz Idrije; v Idriji je nastavljen za kaplana Mirko Filej; E. Ferjančič, župnik v Slovencu v Brdih oskrbuje tudi sosedno Fojano; v Logah pri Breginju je nastavljen za žup. upravnika Jože Kušman, novomašnik iz Idrije; v Brestovici na Krasu je bil imenovan za žup. upravnika B. Spacapan doma iz Mirna, župnijo Soča in Trento, ki sta gotovo najtežavnejši v Julijski Krajinji, pa upravlja H. Srebrnič, novomašnik iz Medane v Brdih. Za župnika na Colu nad Ajdovščino je bil imenovan Anton Žagar in Stanislav Vrtovec v Podbrdu, za ekonomskega vikarja solkanske župnije Anton Rutar za koralnega vikarja v goriški stolnici pa dr. Franjo Močnik. Za duhovnike so bili posvečeni Kazimir Humar in Alfonz Čuk iz semenišča v Rimu ter Rudolf Klinec iz semenišča v Bolonji. — Agis.

ZAPLENJENA ŠPANSKA LADJA V ITALIJANSKIH VODAH

Trst, oktobra 1937 (Agis) Italijanske oblasti so zajele španski tovorni parnik, ki je, po njihovi trditvi, bil natovoren z žitom iz Rusije, namenjenem za vladu v Valenciji. Zaplenjeni parnik so zapeljali v Napulj, kjer so žito iztovorili. Kaj se je zgodilo z zaplenjenim parnikom pa ne poročajo.

DVADESETGODIŠNJICA SMRTI FRANA SUPILA

FRANO SUPILO

27 septembra je prošlo 20 godina od smrti Frana Supila. Umro je bio u Londonu, a pred 10 godina je njegov pepeo prenijet u Cavtat, gdje se rodio 30 novembra 1870.

Za nas posebno je važan njegov rad na Rijeci gdje je pokrenuo 1900 »Novi List« i uredjivao ga, a naša starija generacija se sjeća uvijek pisanja Supilovog lista o Istri.

Bio je medju onima koji je, sa ostalim članovima Jugoslavenskog odbora, pomagao stvarati Jugoslaviju, a bio je prije rata, glavni tvorac Riječke rezolucije, koja je imala velika odjeka i u Istri.

Bio je najjači i najnekompromisniji predratni hrvatski političar i najnekompromisniji član Jug. odbora, naročito u pitanju Londonskog pakta i u pitanju uredjenja Jugoslavije.

VAŽNA ODLUKA DRŽAVNOG SAVJETA

ZA BIVŠE UČITELJE DRUŽBE SV. CIRILA I METODA

Beograd, 5. oktobra. Državni savjet donio je načelnu odluku o naknadnom obračunavanju beneficija iz točke § 35 finansijskog zakona za proračunsku godinu 1937—38. Priznavaju se godine provedene u službi onim osobama, koje su podučavale ili upravljale školskom administrativnom službom u raznim vjerskim školama odnosno školama sv. Cirila i Metoda kao efektivna državna služba. Ta se služba priznaje i onim umirovljenicima, koji su bili prije umirovljeni.

I na Bužeštini se javlja tajanstvena bolest

U Vrhu je umrlo već nekoliko ljudi od te bolesti.

Pula, oktobra 1937. — U Vrhu kod Buzeta pojavila se neka nova, čudna bolest od koje leže u krevetu po cijele obitelji, a nekoliko osoba je u tom selu već umrlo od te bolesti. Ljudi nisu imali novaca za liječnika, a općinski liječnik u Buzetu nije htio da dodje na Vrh, ako mu se unapred ne plati 100 lira. Seljaci su poslali radi toga deputaciju u Pulu prefektu da tuže tog doktora i da traže pomoć. Prefektura je poslala komisiju, koja je temeljito pregledala bolesnike, pa su četvoro djece odvele u pulsku bolnicu. Sada dolazi komisija iz Pule dva puta tjedno, a iz Buzeta svaki dan mora da dolazi općinski liječnik. On se buni i prijeti ljudima koji da su ga tužili prefekturu.

EPIDEMIJA NEKE NOVE BOLESTI ŠIRI SE PO ISTRI

Javorje, septembra 1937. Prije kratkog vremena javili smo o bolesti koja se je pojavila u našem selu i od koje je do sada umrlo deset osoba. Kada čovjek oboli od te bolesti, najprije osjeća glavobolju, a nakon kratkog vremena oteče mu glava i oči i dobije visoku temperaturu i nakon malo dana podleže. Ova bolest se nije pojavila samo u našem selu, nego se pojavila također u susjednim selima Obrovu i Ločama u nekoliko slučajeva, u selu Obrovu teško je obolila Firm Viktorija, a ima više slučajeva oboljenja, ali kako za sada izgleda nisu još opasni po život.

ZNAK ZA ZAŠTITU OD NEPOZNATIH PODMORNICA

Kotor, 3. oktobra. Iz risanskog pristaništa krenuo je juče teretni talijanski parobrod »Bertuno« sa tovarom od 7.500 željezničkih pragova za Englesku. Ova parobrod, koji putuje Sredozemnim morem, ima na sebi jednu neobičnu stvar, koja se na brodovima vidila samo za vrijeme rata: s obje strane broda naslikane su dvije talijanske zastave od nekoliko metara dužine, a na palubi razapeta velika zastava kao znak kojim nacija brod pripada. Parobrodarska kompanija čije je vlasništvo parobrod »Bertuno« preduzela je ovu mjeru predostrožnosti da se zaštiti od napada »nepoznatih podmornica«.

DROBNE VESTI IZ NAŠE DEŽELE

— Čepovan. Trgovec Salvatore Sanfilippo je bil kaznovan, ker je prodajal živila dražje, kot je bilo oblastveno dovoljeno. Oblast je odredila zaporo njegove prodajalne za par dni.

— Čepno pri Košani. — V viharju ki je divjal pretekli teden je strela ubila posestnika Antona Premrova. Vihar je napravil poleg tega kmetom precejšno škodo.

— Dutovlje. — Strela je udarila v hišo Baričevih. Udarila je v spalnico, v kateri sta spala posestnik in njegova žena. Njima se na srečo ni zgodilo nič, a strela je povzročila požar, vsled katerega je pogorela stanovaška hiša in hlev.

— Gorica. — Nedavno je bila zaprta zaradi mazaštva Urša Vončina. Ta je iskala žrtve za svoj poklic preko raznih sotrudnic v daljni okolici. Preiskavo oblasti z veliko natančnostjo nadaljujejo, ker je bilo prizadetih mnogo nedolžnih oseb.

— Gorica. — V Gorici so imeli te dni poseben tečaj za voditelje ljudskih knjižnic. Tečaj je obsegal okoli 20 predavanj in praktičnih vaj. Ta tečaj je odredilo prosvetno ministrstvo.

— Labin. V Labinu so pričeli graditi celo vrsto javnih poslopij. Občina se je morala radi tega zadolžiti za več sto tisoč lir. Zgraditi nameravajo novo šolsko poslopje, nekaj novih cest in kanalov, vodovod, električno omrežje in drugo.

— Opatjeselo. — Marija Pahor, stara 28 let je dobila 45 dni zapora nanašena od oblasti vsled kršitve javne varnosti.

— Osek pri Šempasu. — Zagovarjati se je morala pred sodiščem Marija Černetič stara 67 let. V dobri veri, da je prešla pravi 20 lirski bankovec, ga je oddala v trgovini, kjer so ugotovili, da je bankovec ponarejen. Ker ni bila kriva jo je sodišče oprostilo.

— Ponteba. — Aretirali so 20 letno Josipino Varen s Studenega radi delikta proti materinstvu. Obdolžena je, da je zadušila svoje dete.

— Postojna. — Ceremoniji ustanovitve sekcije vojnih dobrovoljcev v Postojni je prisostvovala večja skupina tržačanov. Za predsednika je bil izvoljen domači podešča Zanon. Razvili so zastavo, pred katero je govorila tudi mati padlega v Afriki Marija Batič (Batič).

— Postojna. — Tri do štiri kilometre od meje so našli mrtvi dve potujoči trgovki. Ugotovili so, da ne gre za roparski umor, ker so našli okoli njih blago in denar.

— Solkan. — Biteznik Anton, star 70 let je tako nesrečno padel z voza, ko je hotel skočiti ž njega, da je doblil teške poškodbe po glavi in pretres možganov. Ko je skočil, se mu je namreč zataknila ena noga.

— Sv. Ivan pri Trstu. Za novega župnika v Sv. Ivanu pri Trstu je bil imenovan duhovnik Giordano Minatori. Novi župnik je po rodu Tržačan in je star 35 let. Imenovan je izvršil preje tehnično strokovne šole za kemijo in radiotehniko. Šele v 26 letu se je odločil za duhovniški poklic in vstopil v goriško semenišče, kjer je tudi pel novo mašo. Do sedaj je služboval v dveh hrvaških župnijah v Istri. Tako so dobili tržaški okraj Sv. Jakob, Barkovlje, Rojan in Sv. Ivan nove župnike in sicer dona Malabotti-ja, dona Galvanija, dona Driusa in dona Minatori-a. Fašistična kraljeva skupina, znana pod imenom »quis contra nos« je priredila novemu župniku Giorgiu Minatori-u sprejem in mu izrekla dobrodoščilo. Novega župnika je vzgajal za duhovniški poklic znani škofijski upravnik Sirotti. — Agis.

— Tribuša. — V bližini Lapajrove žage so našli orožniki podrtih in odžganih več brzovajnih drogov. Po preiskavi so ugotovili, da je drogove podrl z avtomobilom Miroslav Poženel, katerega so tudi prijeli. Izpovedal je, da je bil zelo utrujen in se ga je loteval spavec. Nenadoma je tresčil v drog z avtomobilom in je komaj uspel vozilo ustaviti, da ne bi zdrknil v prepad. Drog so kmetje odžgali in ga porabili za kurivo. Poženel je bil naznanjen oblastem radi povračila škode in kršenja cestno policijskih predpisov.

— Trst. — Oblasti so izdale nov seznam maksimalnih cen za živila. Cene kruhu znašajo za moko št. 0 2.20 do 2.50 lir za kg, št. 1 1.75, št. 2 1.60 lire. Pšenina moka od 1.80 do 2.10, rižol 1.70 do 2.85, oljivo olje od 8.70 do 9.50, najboljša oljivo olje 11.75, semensko olje pa 6.80 do 7.20, surovo maslo 15.10 do 16.20. Slanina 10.60 do 11.10, mleko 1.10, kava po 33.50 do 39 lir, sladkor 6.25, meso: goveje in volovsko 5.70 do 9.90, telečje 7.70 do 17.10, svinjsko 10.60 do 11.60.

Tržaški promet v luči statistike

Ogromen padec prometa s kavo v primeru z leti pred vojno

Trst, oktobra 1937. — (Agis) — Novejša statistika o prometu v tržaški luki kaže nekak porast prometa, katerega si pa ne moremo razložiti, ker je sicer gospodarski položaj Trsta popolnoma nespremenjen. Po statistikah za mesec junij letošnjega leta vidimo, da je prišlo po morju in po železnicah skupno 2,459.610 ton blaga (po morju 1,536.936), odšlo pa skupno 1,927.464 ton blaga (po morju 1,076.808); skupno torej 4,397.074 ton (2,613.744 po morju). V istem času je znašal promet

1932 leta	2,524.815 ton
1933 leta	2,165.700 ton
1934 leta	3,568.448 ton

V letošnji polovici leta pa je bilo skupno 30,470.619 ton prometa. Od tega je prišlo po morju 11,401.220, odšlo pa 6,716.306. Lani je bilo v prvih 6 mesecih le 19,965.235, kar pomeni da je poškodil letošnji promet samo v 6 mesecih za več kot 50 posto. V letu 1932 je znašal celokupni promet 20,828.995 ton. V letu 1933 17,115.044, v letu 1934 pa 22,251.268. Statistika iz leta 1935 ni mogoče dobiti. Bilo je to v času sankcij in je mogoče razumljivo, da teh števil ne obelodanijo. Če primerjamo te številke z leti, ko je bil Trst trgovsko središče in pomorska vrata za ogromen del evropskega teritorija, nam je nemogoče, kakor smo že zgoraj omenili, razložiti si tako velikanski porast prometa, posebno še ker ne vemo na čem temelji tako ogromen skok v številkah. V letu 1913, ko je bil promet največji je znašal prihod po morju 23,110.178 ton, proti 11,401.220 v prvih 6 mesecih letošnjega leta. Odšlo pa je tega leta po morju 11,357.116 ton, a letos v prvih 6 mesecih že 6,716.306 ton. Tako izgleda, da bodo Italijani v letošnjem letu prekoslili promet iz leta 1913, kar more pomeniti za Trst in okolico samo velikansko zboljšanje razmer in ogromno potrebovanje čelovnih rok. Toda tega ne moremo zaslediti in lahko gledamo le s skepto in pa predvsem z veliko previdnostjo na te številke, ker se nam zde nekoliko pretirane. Res je, da se je letošnji promet iz večjih ozirov, predvsem radi pospešenega oboro-

ževanja, povsod povečal, da je Italija navezala stike, zlasti trgovske, z mnogimi srednjeevropskimi državami, a vendar je skok, ki ga kaže letošnji promet Trsta nekoliko nenaraven.

Našo domnevo o tem nam zlasti lahko potrdi druga statistika, ki jo imamo pri roki in ki prikazuje promet ene izmed blagov, ki je bil svoje dni v Trstu med glavnimi uvoznimi artikli, tako po vrednosti, kakor tudi po količini prometa. Mislimo na kavo. Trst je bil pred vojno četrti med največjimi pristanišči za promet kave in sicer takoj za Hamburgom, Rotterdamom in Havre-om. Danes se njegov promet kave ne da primerjati niti z večjimi italijanskimi pristanišči. V letu 1913 se je pripeljalo v Trst 1,573.561 kvintalov kave

1. 1924	925.000 kvintalov kave
1. 1934	325.000 kvintalov kave
1. 1936	164.615 kvintalov kave

do junija 1937 159.730 kvintalov kave. Kakor ugotavljajo kritike teh številke je za padec kriva »gospodarska kriza tržaškega zaledja, kjer da je postala kava luksuzni produkt za razne konzumente preko Alp.« Pa tudi konkurenca Hamburga, ki sega do vrat Italije, (Celovec, Ljubljana itd.) je neznatna. Dalje valute in mnoge druge nepravilike. Zanimivo je pri teh ugotovitvah, da se prikrito izraža potreba Trsta po zaledju preko Alp, ki da je bil glavni konzument tega, sedaj luksuznega predmeta.

Mogoče bi podrobne številke prometa o raznih drugih predmetih in blagovih, ki se vozijo preko tržaške luke, pokazale iste porazne rezultate, kot smo jih ugotovili pri prometu s kavo. Letošnji skok pa ne moremo jemati kot znak k stalnemu zboljšanju. Utemeljitev tega sloni na posebnih razmerah, ki vladajo danes v svetu, ko si vse države hite polniti zaloge za vsak slučaj v bodočnosti. Upanje na boljše, ki ga italijanski kritiki v zvezi s porastom prometa izražajo, je vsekakor preuranjeno, če mislijo da bo to stalno trajalo in mislijo tudi da bodo s tem, to je samo z naštevanjem številke, ne da bi se položaj prebivalstva kaj zboljšal, tudi zadovoljili ljudi.

PRI RODIKU SO NEHALI ISKATI PREMOG

PO SKORO ENOLETNI BREZUSPEŠNEM ISKANJU, SO POLAGOMA ODPELJALI VRTALNE STROJE

Trst, oktobra 1937. — (Agis) — Svoječasno smo poročali v našem listu, da so pričeli skoro na 40 krajih v okolici med Rodikom in Vremsko dolino vrtati v nadi, da bodo tu našli močne premogove žile. Toda v svojih načrtih so se popolnoma všteli in so morali z nekoliko manjšim pompom, kot so prišli, spraviti stroje in nehati z delom. Ponekod so kopali in vrtali v globino skoro do 1000 m, a le v enem rovu so našli majhno premogovo žilo, debelo okoli 40 cm. Stroje so odpeljali nekam v Istro. S tem je izgubilo precej domačinov delo.

SMRTNA NESREČA OTROKA

Cerkljansko, 3 oktobra 1937 (Agis). V bližini Bukovega na Cerkljanskem se je prejšnji petek pripetila huda nesreča. Potok Bača je bil v tistih dneh vsled deževja močno narastel. Dva štravska fantka 14 letni Tinče in 11 letni Drejče, sta se vračala domov in sta morala preko brvi čez potok. Sredi brvi pa sta oba omahnila v vodo, ki je pogotnila Drejčeta, dočim se je Tinče rešil s tem, da se je oprjel odlomljene veje, ki se je zataknila ob bregu. Šele čez pol ure so ga opazili ljudje in ga rešili, ko se je boril že s poslednjimi močmi. Truplo njegovega brata, pa kljub naporom še do sedaj niso mogli najti.

NOVO BREME OBČINAM

Trst, oktobra 1937 (Agis). Italijanski uradni list je pred časom objavil dekret, s katerim so bili določeni prispevki pokrajinskih in občinskih uprav ter drugih ustanov in naprav v posameznih pokrajinah za vzdrževanje pokrajinskih kmetijskih inspektoratov. Štiri pokrajine v Julijski Krajini bodo skupno prispevale okrog pol milijona lir. Na posamezne občine odpada po velikosti teh od 200 do 6.350 lir, kar ni malo in s čemer bo spet prizadet naš kmet. Kajti od njega bodo terjali razne doklade, da bodo lahko zadostili tej novi fašistični odredbi.

VODOVOD ZA BRIONSKE OTOKE

Uradni list fašistične stranke »Foglio d'ordini« je prinesel velik seznam vseh javnih del, ki jih bodo izvršili v prihodnjem letu fašistične ere. Tudi v inozemstvu bodo zgradili nekaj stavb, ki bodo namenjene šolam in drugim prosvetnim društvom. V Gorici bodo še nadalje popravljali okoli grada in uredili ceste v mestu. V Opatiji bodo zgradili carinarnico. Iz Pulja bodo speljali po morskem dnu vodovodno napeljavo za brionske otoke. V Pulju bodo razširili nekaj šol, v St. Petru pri Gorici pa zgradili institut za sinove letalcev. Na otoku Lastovo bodo osušili dolino Vinopolje. Na Reki bodo zgradili podvoz in stanovanske hiše za poštne uradnike. Električarji bodo progo Trst—Opčine. Otvorili bodo tudi novo selišče »Arsia« pri Labinju. — (Agis).

PRAZNIK GROZDJA SE JE PRAZNOVAL TUDI PRI NAS

POVORKE Z ALEGORIČNIMI VOZMI JE ORGANIZIRAL DOPOLAVORO

Trst, oktobra 1937. — (Agis). — V dnevi 26 septembra in 3 oktobra so praznovali v naših krajih osmi praznik grozdja. Ta praznik je v zvezi z enakimi prazniki, ki jih je organiziral fašizem po vsej državi. Pri nas so se vršile v ta namen posebne povorke z alegoričnimi vozmi, ki so predstavljali razne dogodke iz fašistične zgodovine in pa tudi iz kmečkega življenja. Posebno pozornost so fašisti polagali na proslave na deželi. Poleg Trsta so morali organizirati kmetje povorke v Miljah, v Sežani, Postojni, Nabrežini, Trzinu itd. Kako je izgledala taka proslava, naj nam predoči spored proslave v Sežani. Tu je šel najprej en voz z dopolavoristi domačini, en voz z dopolavoristi železničarji, dalje z ženskami in posebni voz balile. Udeležene pa so morale biti okoliške vasi, kjer obstoje odseki dopolavora. Tako je bil po en voz dopolavoristov iz Oreha, Smarij, Stori, Kozelj, Povirja, Gorenj, Merč, Ziri, Lokev, Divače (železničarji in kmetje zase). Tomaja, Trebič, Bazovice, Gropade, Opčin, Dutovelj, Auberja, Senožeč. Skupaj je bilo v povorki 25 voz. Če se vprašamo kdo so bili »dopolavoristi«, ki so se morali vdeležiti kot člani odsekov dopolavora te povorke moramo ugotoviti, da so bili to domači slovenski kmetje.

VELIKA KRADJA U ŠČULCIMA KOD BUZETA

Buzet, septembra 1937. — Pred par dana su nepoznati lopovi odveli par volova u vrijednosti od 5.000 lira Mati Ščulac (Pirevki). Do sada se nikada nije u tom selu čule za takovu kradju, ali se bojimo da će ove godine biti dosta toga, jer je tuča sve uništila i bijeda je velika. Ova će zima biti još gora nego 1917, jer onda su ljudi imali barem novaca, a sada nemaju ni novaca, a ni neke namirnice se ne mogu dobiti, kao na pr. mast i ulje.

IZ JUGOSLAVIJE SE JE VRNIL

Postojna oktobra 1937. — Iz Jugoslavije se je vrnil Lovrenčič Anton, star 24 let, doma iz Batrinov, občina Nova Kapa (Jugoslavija), italijanski državljan, pristojen v Il. Bistrice. Dne 27. avgusta t. l. je bil aretiran od italijanskih obmejnih oblasti v Postojni, ker je odšel v Jugoslavijo brez potnega lista. Zaprt je bil 20 dni v okrajnem sodišču v Postojni, kjer je bil zaslisan. Dne 16. septembra t. l. je bil izpuščen in oproščen kazni, ker je bila zaradi prekoračenja meje izrečena amnestija.

IZ KONFINACIJE SE JE VRNIL

Trst, sept. 1937. — Začetkom septembra se je vrnil iz konfinacije Srečko Bajt iz Idrije. Bil je aretiran leta 1934 pod sumnjivo vohunstva. Ker mu niso mogli ničesar dokazati, so ga poslali v prognanstvo. Bajt se je nahajal nekaj časa na Ponzi, pozneje so ga poslali v neko zakotno vas južne Italije.

MALE VESTI

— Tolmin. — Pri padcu z motorjem na cesti blizu Sv. Lucije si je zlomil nogo Herman Leban.

— Trst. — Dne 26 in 27 septembra se je rodilo 14 oseb, umrlo pa jih je 16. Poročil se ni nihče. Le redko je v dnevnih poročilih o rojstvih in smrtih mogoče zaslediti presežek rojstev nad umrlimi.

— Trst. — »Lloyd Triestino« je pričel s temeljito popravo svojih ladij in z urejevanjem raznih drugih del, ki so v zvezi z novimi zvezami, ki jih je dobil po ureditvi trgovskega prometa v Italiji in sicer z Afriko.

— Vrtojba. — 48 letna Argentina Kozman je tako nesrečno padla po stopnicah, da so jo morali prepeljati v bolnico. Njene poškodbe so zelo resne in so celo v bojazni za njeno življenje. Poškodovanka je mati petih otrok.

— Vrtojba. — Radi tatvine vojnih ostankov je bil naznanjen Kraš Herme-negild, star 20 let. On je mirno kopal v vinogradu, ki je last Alojza Lebana iz Vrtojbe in je na njegov poziv, da naj neha, nadaljeval delo, češ da je to delal že prej in da ga pri tem ni nihče nadležoval.

— Zagrad. — Delavec Ivan Kristijan je zadel dobiček 1 milijon lir na loteriji. Drugi srečni dobitnik ravno tako visokega zneska je bil 28 letni mehanik Podbršič Peter iz Trsta.

— Maršala De Bona odlikovao je jučer talijanski kralj najvećim savojским ordenom Sv. Anunčijate povodom druge godišnjice ulaska Italije u rat protiv Abesinije.

— Španjolski nacionalistički listovi saopćavaju da je profesor Luigi Castri stigao u Španiju kao specijalni izvestilac Mussolinija pri talijanskom ekspedicionom koru u Španiji. On će imati funkciju tehničkog savjetodavca sa sjedištem u Salamanci.

— Jugoslavenska zrakoplovna misija pod vodstvom pukovnika Spuzića stigla je u Milano. Jugoslavenska misija posjetit će u ponedjeljak službeno međunarodnu zrakoplovnu izložbu.

— Sjeverno od Šanghaja kod Lotiena Japanci su povelj silnu ofenzivu pomoću teškog topništva i aviona, a onda tankovima. Cilj ofenzive bilo je opkoljenje Lihanga. Kinezi su do sad, unatoč ofenzive, zadržali sve svoje glavne obrambene linije.

— Uvoz petroleja u Italiju. Prema službenim podacima Italija je za prvih 8 mjeseci ove godine uvezla ukupno 1 mil. 300 hiljada tona petrolejskih proizvoda. U toku 1935 (prije sankcija) Italija je bila uvezla ukupno 2,100.000 petrolejskih proizvoda. Unutrašnja proizvodnja petroleja u Italiji iznosi 4.000 tona benzina i 1.000 tona maziva mjesečno. Ova statistika ne obuhvaća uvoz petroleja iz Albanije. Kao što je poznato, eksploatacija petroleja u Albaniji nalazi se u rukama talijanskih poduzeća.

— Sajam stoke na Rijeci. Na Rijeci je 30 pr. mj. održan redoviti sedmični sajam stoke, na koji je bilo dovezeno 59 vagona sa ukupno 988 komada stoke. Cijene su se kretale od 3.50 do 5.20 lira po kg. žive vage.

— General Franco odlikovao je talijanskog kralja, Mussolinija i Hitlera, da dokaže svoju lojalnost i zahvalnost narodima, koji su mu iskazali prijateljstvo prema nacionalnoj Španiji.

— Prefekt istočnih Pirineja počeo je izvajati naredbu francuskog ministarstva unutrašnjih poslova u pogledu izgonu stranaca iz Francuske. Tako će oko 50.000 ljudi, dovedenih iz raznih krajeva Francuske, biti vraćeno u Španiju.

— Potukli su se u Šanghaju francuski i talijanski mornari. Očekujući čamce koji su imali da ih vrata na njihove brodove, francuski i talijanski mornari klicali su na obali francuske koncesije u Šanghaju »Živjela Francuska« i »Živio Duce«, poslije čega je došlo i do tučnjave između njih. Odmah su upućene anamiške trupe, koje su kasnije pojačane i ruskim dobrovoljcima iz francuske koncesije, da bi rastavile zavadjene mornare. Poslane trupe uspjele su da umire mornare.

— Do 31 oktobra so oblasti prepovedale prodajo in potrošnjo novega vina.

— V Ameriki — v Toweru Min. — Je umrl Josip Ferjančič, župnik v pokouju, rojen na Gočah pri Vipavi 20. decembra 1864. Naj mu svetli večna luč! — Agis

Ne može se ipak reći da je vrlina ubijati sugrađane, izdati prijatelja, biti nepouzdan, bez milosrdja, bez vjere; ta sredstva mogu dovesti do vlasti, ali ne i do slave.

Nova knjiga grofa Sforze in mi

Carlo Sforza

Comte Sforza: Synthèse de l'Europe Apparences diplomatiques et réalités psychologiques. (Gallimard, Paris 1937).

Bivši italijanski poslanik in zunanji minister grof Sforza nas je zopet presenetil s knjigo, s katero skuša osvetliti politični položaj Evrope. V marsikaterem pogledu jo lahko smatramo kot nekakšno dopolnilo ali bolje pendant k njegovi knjigi »Les Bâtisseurs de l'Europe moderne«, ki je izšla tudi v srbskem prevodu. Dočim je v tej knjigi orisal razne vodilne osebnosti ter njihovo politično snovanje in delovanje, nam podaja v novi knjigi nekakšno psihološko in historično karakterizacijo posameznih evropskih narodov v zvezi s trajnimi mednarodnimi vprašanji.

Nova Sforzova knjiga zasluži ne samo po svoji aktualni vsebini, temveč tudi po načinu pisanja našo pozornost. Sforza ni sestavil svoje knjige na podlagi knjig ali megleh teorij, marveč je v njej podal plod svojega neposrednega opazovanja in svojih dolgoletnih izkušenj kot poslanik in zunanji minister. Marsikatero poglavje je kar nasičeno z duhovitimi sentencami in sodbami, ki bi jih človek rad navajal tudi našim čitateljem.

Sforzova knjiga me je le zopet opozorila na nedostatek v našem sodobnem slovu. Prevajamo veliko in iz vseh mogočih jezikov, toda skoro izključno samo leposlovje, pa morda še kako zgodovinsko knjigo. Taka aktualna čela pa, ki obdelujejo polpreteklo dobo in ki nam osvetljujejo sodobno življenje, pa očitno zanemarjamo. Prepričan pa sem, da bi naša mnogo širši krog čitateljev kakor razni romani ni povestice. Zaradi tega se čudim, da se niso naša založništva lotila izdaje takih knjig že iz čisto materialnega interesa.

Glavni namen Sforzove knjige je pokazati padec intelektualnega nivoja v Evropi. Avtor sam pa ima toliko optimizma, da črpa iz njega veliko nado v končno rešitev iz sedanje kritične faze. Zaradi tega tako bistro in ostro lahko sodi položaj v posameznih državah in vzbujati tudi v čitatelju tisto optimistično razpoloženje, kakor ga ima on sam.

Za karakterizacijo duhovnega stanja v nekaterih evropskih državah citira besede, s katerimi je označil »največji katoliški in rojalistični pisatelj« Chateaubriand prvo diktaturo na Francoskem pod Napoleonom I. Značilno za diktatorsko atmosfero, ki vlada v Nemčiji, Italiji in Rusiji pa tudi drugod, je dejstvo, da morajo vse knjige, vsi listi, da celo vse znanstvene publikacije biti neposredno ali posredno v službi vladne propagande.

Sforza pa skuša analizirati tudi vzroke sedanje duhovne krize. Predvsem pravi, da so štiri vojna leta ustvarila naziranje, da je nasilje junaštvo, četudi je naperjeno proti neborožnim, in da je slepa pokorščina voditeljem celo v duhovnih zadevah čednost. Pod krinko »patriotizma« se skrivajo največje podlosti: vohunstvo, laž in sleparstvo, tako da je prav v sedanji dobi dobil poseben pomen Johnsonov izrek »Patriotism is the last refuge of a scoundrel«.

Tragična je po Sforzi usoda človeka, ki mora živeti pod režimom, od katerega lahko vse pričakuje in se mora tudi vsega bati, ne da bi mogel pri tem apelirati na javno mnenje. »Kier ni svobode, tudi človeka ni.« Kajti varajo se oni, ki mislijo da se lahko le navidezno pokoravajo diktaturi, a da morejo pri tem ohraniti neokrnjeno svoje notranje prepričanje. Kdor se pričinja bati, se vdaja najprej tih resignaciji. Ko tudi ta postane sumljiva, izkazuje proti svojemu prepričanju čast in priznanje zatiralcu. Da ublaži tako nastalo razdvojenost v sebi, skuša pozabljati svoje najgloblje misli in jih končno resnično tudi pozabi.

Sedanja duhovna depresija je posledica svetovne vojne. Sforza smatra za potrebno, ponovno izražati svoje globoko prepričanje, da sta neposredna krivca za izbruh vojne »zavestni egoizem nemško-ma-

džarskih vodilnih krogov, ki so odločali o usodi Avstro-ogrške monarhije«, in brezmejnja omejenost tistega čudežnega »avtoritarnega« režima, kakršna je bila Nemčija Viljema II., ter zagovarja svojo trditev tudi proti navidezno utemeljenim nemškimi ugovorom.

Se ostreje pa polemizira proti kardinalu Canaliju, ki je leta 1936. v vaticanskem glasilu »Osservatore Romano« objavil nekakšen dnevnik rajnega državnega tajnika papeža Pija X., Merry del Vala; dnevnik naj bi postavil na laž očitke, da je Vatikan naravnost hujskal avstrijskega cesarja k vojni napovedi Srbiji. Po izvajanjih Sforze pa so ti izvlečki iz dnevnika pokrivali ali vsaj ad hoc preurejeni. V dokaz svoje trditve navaja Sforza ponovno poročilo, ki ga je poslal 29. julija 1914 svetnik avstro-ogrškega poslanstva pri Vatikanu Palffy tedanjemu zunanjemu ministru Berchtoldu na Dunaj. V njem je poročal o pogovoru, ki ga je imel s kardinalom Merry del Valom, med drugim tudi tole: »On (namreč kardinal) je sicer označil noto Srbiji kot zelo ostro, vendar jo je brez vsakega pridržka odobraval in istočasno indirektno izrazil nado, da bo šla monarhija do kraja. Škoda je le, je dodal kardinal, da ni bila Srbija še veliko prej ponižana, ker bi se tedaj to lahko zgodilo, ne da bi se spravile v igro tako neznanske možnosti, kakor sedaj. Ta izjava ustreza tudi papeževemu mišljenju, kajti Njegova Svetost je v zadnjih letih ponovno obžalovala, da Avstro-ogrška ni »kaznovala« svojega nevarnega sosedu ob Donavi«. Še bolj značilna je bila brzojavka, ki jo je bil poslal tri dni prej bavarski zastopnik pri sv. stolici baron Ritter svoji vladi: »Papež odobrava strogo postopanje Avstrije proti Srbiji. On ne ceni bog ve kako ruske in francoske vojske za primer vojne proti Nemčiji. Kardinal državni tajnik upa, da takrat Avstrija ne bo popustila. On ne ve, kdaj naj Avstrija napove vojno, ako se sedaj ne odloči, da z orožjem zavrne tuje gibanje, ki je dovedlo do umrja prestolonaslednika in ki poleg vsega grozi pri sedanjih prilikah obstoju Avstrije. Vse to dokazuje tudi veliki strah, ki ga ima kurija pred panslavizmom.«

Ce je Vatikan leta 1914 napravil veliko politično napako in postavil vse svoje nade na organizem, ki je bil že obsojen na smrt, ne bi smel vodilnim osebam tega organizma, ki so vedno kazale tako globoko vernost, sedaj očitati, da so falsificirale papežev mnenje.

Čudna je igra usode, Papež Pij IX. je s svojo politiko vzbudil v Italiji sum, da se identificira katoliška Cerkev z avstrijskim gospodstvom v Italiji in z rojalizmom v Franciji, papež Pij X. je iz prevelike ljubezni do Avstrije želel ponižanje Srbije in s tem oslabil pravoslavne Rusije. »Politika Pija XI. v Italiji in Avstriji po sporazumu s fašizmom pa pripravila, kakor trdi Sforza, katoliški Cerkev enako težke dneve, kakor jih je prestala pod pontifikatom Pija IX.«

Precizno in jedrnatno karakterizira Sforza posamezne narode. Naj sledi nekaj primerov: Tako je po njegovem mnenju Italijan partikularist kat'eksohen. In prav ta narod preživlja sedaj skrajni totalitarni fašistični režim. Značilno za fašizem, ki je sicer zelo eklektičen, je dejstvo, da ne dopušča diskusije. Kajti diskusija bi ga takoj ubila. Tako pa postane tisočkrat ponovljena laž resnica. Toda Sforza ne obupava. Italijanski narod ima v svoji tisočletni tradiciji dovolj moči, da lahko čaka.

Drugače presoja nacizem v Nemčiji. Lažne protiboljševičke križarske vojne, boj za čistost rase in gonja proti Židom izvira iz dejstva, da se Nemci čutijo manjvredne in da se hočejo s takim hurenkim vpitjem same sebe prepričati o nasprotju.

Našemu šumadinskemu kmetu, ki ga je imel priliko do dobrega spoznanja svetovno vojno, pa je Sforza zapel slavospev. Zato pa obsoja našo lažburžoazijo, ki je pohajala visoke šole v inozemstvu in ki nima v sebi tistega notranjega bogastva, da bi lahko ohranila vezi z vrliimi kmetijskimi čednostmi svojih staršev in prednikov.

Nas mora v Sforzovi knjigi posebno zanimati poglavje o odnosih med Jugoslavi in Italijani, to tem bolj, ker je bil Sforza sam eden glavnih akterjev pri sklepanju rapalskega dogovora in je iz dolgoletnega osebnega občevanja lahko spoznal naziranje pokojnega kralja Aleksandra in Nikole Pašiča. O Pašiču piše celo življenjepis, ki bo kmalu izšel v francoskem izvirniku in srbskem prevodu. Sforza je zastopal vedno in zastopa tudi danes mnenje, da se morata Italija in Jugoslavija nujno sporazumeti.

V tem naziranju sta mu bila vzornika Mazzini in Cavour. Saj je Mazzini s svojimi »Slovanskimi pismi« kot prvi zagovarjal pravice jugoslovanskega naroda. Njegova pisma so razgrnila jugoslovanski problem pred zastopniki liberalne Evrope. V fašistični Italiji seveda nimajo več mesta. Zato so tam leta 1925. uničili in celo iz katalogov izbrisali knjižico o Mazziniju in njegovih »Slovanskih pismih«, ki jo je spisal grof Sforza.

Manj znano je, da je tudi Cavour, ki je bil po duševnosti pravo nasprotje Mazzinija, zagovarjal prijateljstvo z Jugoslavi. Ko so se namreč pod Radetzkiem Hrvatje čete v Lombardiji borile za Habsbur-

žane, je naslovil Cavour v svojem glasilu tele besede na Italijane: »Nepotrebno in nesmiselno je, da sovražite Hrvatje. Oni so kakor vi žrtve egoistične sile, ki goni svoje podanike enajstih jezikov druge proti drugim. Ti Hrvatje bodo morali biti nekega dne, skupno s svojimi južnimi brati, najboljši prijatelji in zavezniki svobodne Italije.«

Na te Cavourjeve besede je opozoril Sforza tudi kralja Aleksandra, ki mu je nato v pismu izrazil prepričanje, da bo Cavourjeva misel nekega dne postala resnica.

Sforza gre glede italijansko-jugoslovanskega sporazuma še dalje. Po njegovem mnenju je v interesu Italije, da ublaži tudi odnose med Srbi in Bolgari. To mnenje je zastopal tudi uradno že proti svojemu predniku na stolici zunanjega ministra Sonniniu.

Sforza je tako zaverovan v svojo tezo, da je že leta 1921. v italijanskem parlamentu izjavil: »Ako ne iz ljubezni, pa vsaj po sili razmer in iz interesa se bosta oba naroda končno morala sporazumeti in sodelovati.« Morda je to sedaj spoznal tudi Mussolini, ki »je kakor diktator prisiljen, da se spušča v razne avanture, ki nimajo nič skupnega z realnimi in trajnimi interesi države, kateri vlada.«

Kljub vsej tej ljubezni do Jugoslovanov pa je grof Sforza predvsem Italijan. Zato je za njega meja po grebenu Julijskih Alp in dol do Snežnika upravičena in nedotakljiva.

Sforza nam v svoji novi knjigi odkriva tudi diplomatsko nakano, ki je bila združena z rapalskim dogovorom. Tedaj je namreč grof Sforza kot italijanski zunanji minister s posebnim pismom prepustil Jugoslaviji baroško luko. Storil je to zaradi tega, da bi Jugoslovane vezal na Reko, ki bi sicer morala izkpraveti. Skupno s Pašičem sta se dogovorila, da bi se ustvaril nekaj konsorcij med Italijo, Jugoslavijo in Reko, ki je bila tedaj samostojna država. Da bi pa Jugoslavijo prisilil izpolniti obljube glede Reke, se je Sforza branil registrirati to pismo pri Društvu narodov. Zato je gornja obljuba vezala samo tedanji kabinet. Vsako poznejše ministrstvo bi lahko negiralo veljavnost te obljube. Zaradi tega je po njegovem mnenju fašistična vlada leta 1924. docela prostovoljno priznala baroško luko Jugoslaviji, ne da bi bila vezana po kakem prejšnjem dogovoru. Res je, da je Jugoslavija šele tedaj končno veljavno prešla baroško luko. Toda grof Sforza pozablja, da je istočasno Italija dobila Reko.

Čitatelja bi gotovo tudi še zanimala njegova izvajanja o Španiji, o problemu Flamcev in Valoncev v Belgiji, o Židih in Arabcih v Palestini in še o drugem več. Toda prostor nam tega ne dopušča, zlasti ker bi morali marsikaj dodati. Kajti gre za probleme, ki so v polnem razvoju. Pisatelj sam je opozoril na dejstvo, da se snov, ki jo opisuje, sproti izpreminjanju, in citira pri tem Heraklita, ki je učil: »Vse teče in mine: nihče ni dvakrat preplaval iste reke«, nakar ga je neki učenec popravil: »Ne učitelji, niti enkrat ne, kajti še preden plavalec doseže drugi breg, že ni to več ista reka.«

Za zaključek samo še nekaj o rešitvi, ki si jo obeta grof Sforza. On je docela prepričan, da bo sedanje duhovne depresije konec, kakor je bilo svojčas konec verskih bojev, ki so se zdeli večni. Rešitev pa vidi v nekakšni združenju Evrope, ki bi eliminirala vse vojne. Ideja se mu zdi povsem realna in bi se po njegovem mnenju še prej uresničila, kakor ideja tolerance po verskih bojih. »Pred temi velikimi moralnimi silami, ki so že na potu, se ne bodo mogli ustavljati niti interesi diktatorjev, teh nesrečnežev, ki morejo živeti samo v ozračju vojne ali vojne nevarnosti.« Optimizem grofa Sforze je velik, bog daj, da bi bil tudi povsem upravičen. — (Misel in delo.) Lavo Čermelj.

ITALIJANSKI IZVOZNIŠKI TRG IN JUGOSLAVIJA

Trst, oktobra 1937 (Agis). V Italiji, zlasti severni in predvsem v Milanu, se opaža zadnje čase živahno zanimanje za jugoslovanske izdelke, posebno pa za surovine, za izvoz pa nudijo le par vrst izdelkov. Ker pa je nov italijanski kliniški saldo pasiven že preko 20 milijonov, se bodo te dni sestali zastopniki jugoslovanske Narodne banke in rimskega instituta za mednarodna plačila, da se dogovorijo kako bi vsaj deloma zmanjšali nastali saldo. Po zadnjih trgovinskih dogovorih med Jugoslavijo in Italijo ne sme niti na eni niti na drugi strani presegati saldo zneska 20 milijonov. Prizadeži so pri tem zlasti jugoslovanski izvozniki, ki morajo zaradi tega čakati na svoje terjatve.

O UPORIH V ABESINIJAH

Trst, oktobra 1937 (Agis). Nekateri angleški listi so spet prinesli vesti o uporih v Abesiniji, ki brez dvoma trajajo dalje. Italijanske fašistične oblasti pa so pred dnevi to vest pobljale in dokazovale, da vlada v vsej Abesiniji popoln red in mir. V koliko odgovarjajo te trditve dejstvu pa je seveda težko kontrolirati.

GROF SFORZA O OPASNOSTI RATA

O opasnosti rata napisal je v jednom engleskom listu članek grof Sforza, bivši italijanski minister vanjskih posala, poznati protivnik fašizma. Ispoređujući prilike između onih godine 1914. kad je buknuo svjetski rat i sadašnjih, on smatra sadašnje mnogo opasnijima već i zbog toga, što na vrhovima nekih velikih država, mjesto starih dinastija, stoje demagozi, koji nemaju legitimnog autoriteta, pa mogu svoja mjesta zadržati samo pomoću teatralnih nastupa, od kojih svaki pretstavlja više opasnost, nego li jedan pod prijašnjim vladarima. Onda spominje kako Kinezi imaju jednu rečenicu za ljude, koji u očima plašljivaca izgledaju svemoćni, ali u stvari to nisu. Ti ljudi, kao sudbinom gonjeni, hrle svojim putem, dok ih ne stigne konačni poraz. Za takve ljude kaže Kinezi, da »jašu na tigru«. Grof Sforza veli, da su stari vladari sjedili na prijestoljima, a sadašnji demagoški vođe — tu misli u prvom redu Hitlera i Mussolinija — da jašu tigra. Dalje veli, da je glavni uzrok što je došlo do svjetskog rata bilo glupo vjerovanje Njemačke i Austrije da strpljivost i plašljivost država Antante (Francuske, Engleske i Rusije) nema granica. Stalno popuštanje Antante dovelo je centralne vlasti na misao, da će to tako ići u nedogled i da će se popustiti svakoj njihovoj prijetnji. I sada je u tome opasnost. Demokratski narodi i države morali bi shvatiti, da njihovo stalno popuštanje neće spriječiti, da se ponovi velik zločin, koji je značio svjetski rat.

ŽIDOVSKI PROBLEM V ITALIJI

Pod naslovom »Patriotizem po potrebi« je objavil nacistično usmerjeni tednik »Deutsche Volksblatt«, ki izhaja na Dunaju in se odkljuje po svojem naravnosti divjem pisarju proti Židom in Slovanom, v svoji številki od 25. septembra tale značilen članek:

»Ako vsa znamenja ne varajo, se pripravljva v Italiji popolna izprememba v razpoloženju nasproti židovskemu vprašanju. Politični cilji cionizma v Palestini na eni, izrazito arabofilsko stališče italijanske vlade na drugi strani sta bistveno doprinesli k ločitvi duhov, ki se je prav zaprav pričela že tedaj, ko so se pod židovskim vodstvom stoječi »internacionalci« izjavili za najstrašnejši boj proti fašizmu.

Da so radi tako izpremenjenega razpoloženja italijanski Židje prišli v zadrego, je razumljivo. Sedaj kar neprestano zatrtujejo italijanski vladi svoje najzvestejše udanost, pri čemur se sklicujejo na to, da so bili vedno in vsak čas »stodstotni Italijani«. Ne samo v območju stare kraljevine, temveč tudi Židje v Trstu se delajo tako, kakor ne bi bili nikdar ničesar drugega želeli, kakor da jih Italija »rešje«. V »Popolu d'Italia« smo lahko pred kratkim čitali ta izliv:

»Židovska cerkvena občina v Trstu, ki je že od stoletij italijanskega izvora, je vedno sodelovala pri širjenju italijanske civilizacije in se je priznavala tudi v času najhujšega suženjstva k najčistejšemu italijanstvu. Dala je irendentizmu zarotnike in mučenike in je izgubila svoje najboljšo sinove v veliki vojni. Ostala je ob vsaki priliki trdna in brez zahrbtnih misli zvesta idealom večne italijanske domovine.«

Zelo posrečeno pripominja k temu »Vorarlberger Tagblatt«, da se spominja točno izjav, ki jih je poslala ista cerkvena občina v Trstu še leta 1914. ob izbruhu svetovne vojne, torej v času najhujšega suženjstva, cesarju Francu Jožefu in c. kr. vladi. Morda si višji rabin prof Prato preskrbi prepise. Gotovo ležijo še kje v tržaških arhivih.

Cedijo se naravnost patriotizma do avstrijske prahiše in najenergičneje zavračajo italijanski odredilni program!

Tržaški Židje računajo s človeško pozabljivostjo. Storili bi bolje, ako bi rekli: mi nismo bili Avstrijci, tudi nismo Italijani — temveč smo, kar pač smo, namreč Židje.

Bivši minister Volpi na Bledu

Ljubljana, oktobra 1937. (Agis). Na Bled je dne 27. septembra t. l. prišel preko Trsta in Ljubljane bivši italijanski minister Volpi v spremstvu profesorjev Barbantinija in Mileta. Obiskal je tudi Kneza Namestnika Pavla na Brdu potem pa se je odpeljal dalje v Beograd, kjer namerava organizirati umetniško razstavo italijanskih umetnikov. Razstava bo predstavljalna moderno umetnost Italije, katere vodstvo bo prevzel prof. Barbantini.

Novi italijanski vojni brodovi

Reka, 3 oktobra 1937. (Agis). Ni dolgo tega, ko smo poročali, da so v reški ladjedelnici dokončali z delom podmornice in jo spustili v morje. Danes bo svečano splovlja nova italijanska vojna ladja, in sicer torpedovka »Libra«. V ladjedelnici v Tarantu so spustili v morje novo podmornico »Mebi Sebelle«, a v ladjedelnici v Speciji pa podmornico »Gondar«. Italija stalno spopolnjuje svojo vojno mornarico, saj spusti vsako leto v morje po več novih podmornic in drugih vojnih ladij. Ne straši se ogromnih izdatkov, ki grede v te namene, kljub temu, da so italijanske finance skrajno slabe.

NIKOLA ŽIC, ZAGREB :

IZ GRAĐE ZA ZBORNİK O ISTRI

Pokojni profesor Vjekoslav Spinčić je u dva maha, naime i prije i poslije svjetskoga rata, sa mnogo suradnika spremao za štampu kod Matice Hrvatske ili u drugoj nakladi veliki zbornik o Istri, u kojemu bi bila prikazana prošlost i sadašnjost zemlje i naroda, političko i kulturno razvijanje i stanje napose Hrvata i Slovenaca u ovoj pokrajini, koja je u hrvatskome narodu bila najmanje poznata a s najviše simpatija spominjana. Taj je zbornik imao biti takodjer obilato ilustriran. Imao nam je dakle približiti Istru u živoj riječi i u lijepoj slici, in Wort und Bild, kako bi-jaše izradjeno opsežno djelo o Austro-ugarskoj monarhiji, u kojemu je Spinčić dao vrlo dobar prinos o folkloru Istre.

Do ostvarenja ove zamisli nije žalibože došlo. Prije rata su pojedini suradnici marljivo prikupljali gradju, a neki su je i obradili u zaokruženim člancima za tisak, ali sveukupni posao je bio neznatno prekinut i odgođen na neizvjesno vrijeme s bljesnom provalom svjetskoga rata 1914. Kolika šteta! Da je zbornik bio doista izdan, bila bi borba za Istru na konferenciji mira u Parizu mnogo lakša, a sigurno i uspješnija...

Kad je Istra izgubljena, izradba je zbornika bila znatno otežčana. Ipak je profesor Spinčić opet skupio suradnike i mnogo gradje za tisak, tako da je izdanje zbornika o Istri bilo bar s te strane već gotovo sigurno, ali je god. 1932 iznenada došla opća gospodarska kriza i malo zatim Spinčićeva smrt, pa je ova akcija ponovno zapela i obustavljena. Do kada ili za uvijek?

Prinosi suradnika za zbornik o Istri izgubili su po Spinčićevoj smrti svrhu, za koju su bili napisani. Neki su ih autori povukli i preradjene objavili pojedinačno u periodičnim časopisima ili povremenim publikacijama, drugi ih još čuvaju kod sebe, a jedna je skupina prinosa dospjela k meni. Među njima je takodjer radnja nekadašnjega pazinskog a sada ljubljanskog profesora Saše Šantela, učitelja crtanja, akademskoga slikara i muzičara. Njemu je bila namijenjena zadaća, da napiše studiju o povijesti naše likovne umjetnosti u Istri. Da to uzmogne savjesno izvršiti, potraži pomagače širom čitave Istre s pomoću »Pitanja«, kojima je bio silijedeći sa-držaj:

PITANJA

ZA DJELO MATICE HRVATSKE

„Istra, njezina prošlost i sadašnjost“

A. GRADITELJSTVO (ARHITEKTURA) 1)

- Koliko je stara Vaša župna crkva (godina ili bar stoljeće)? _____
- Tko je crkvu sagradio, dotično dao sagraditi? _____
- U kakovu je slogu (stilu) gradjena? (U bizantinskom, romanskom, gotskom (mletačkom), renesanskom ili baročnom?) _____
- Koje su u Vašoj župi još druge arhitektonski zanimljive crkve ili kapele? _____
a) Kada su bile gradjene i tko ih je sagradio? _____
b) Koji im je građevni slog? _____
- Ima li možda kod Vas privatnih kuća (iz mletačkog doba i t. d.) zanimljivih obzirom na građevni slog? (Vlasnik kuće) _____
- Nalazi li se u Vašem kraju još drugih arhitektonskih zanimivosti n. pr. dijelova crkve: propovijedaonica, kapelica, bunara, mostova, ruševina i t. d. _____
- Bi li se koja slika (fotografija) spomenutih građevina dobila na raspolaganje, dakako uz garantirani povratak (ev. uvleti!), ili mi savjetujete, da ih dodjem narisati ili fotografirati? _____
- Ima li planova od tih građevina (tloris) i bili se mogli dobiti na upotrebu? _____

B. SLIKARSTVO.

Kakve se starije ili novije slike umjetničke vrijednosti nalaze u Vašoj župnoj crkvi ili drugdje u Vašoj župi? _____

Naslov ili sadržaj slike	Tehnika 2)	Ime umjetnika	Starost slike	Gdje se slika nalazi? (ev. vlasnik)	Je li slika već bila fotografirana ili gdje priopćena?
1 _____					
2 _____					

Ev. opaska (gle upit A. 7.): _____

C. KIPARSTVO.

Kakva su kiparska djela umjetničke vrijednosti kod Vas u župnoj ili drugoj crkvi, na groblju, na kućama, bunarima i dr.? _____

Sto predstavlja? (kip ili relief?)	Materijal (kamen, drvo, kovina)	Ime kipara	Starost kipa	Gdje se kip nalazi?	Je li bio već fotografiran ili gdje priopćen?
1 _____					
2 _____					

D. NARODNA UMJETNOST I ORNAMENTIKA.

U novije se vrijeme pripisuju sve veća važnost narodnoj umjetnosti, koja je tako rekući drugi jezik naroda i koja ima znanstvenu vrijednost u toliko, što se može uspoređivanjem doći do etnografskih sličnosti i razlika. Molim dakle, da biste blagoizvoljeli takodjer i ova pitanja pregledati i po mogućnosti na njih odgovoriti.

Predmet 3)	Jeste li vidjeli u Vaših župljana koji od imenovanih predmeta? (Odgovor »da« ili »ne«.)	Je li predmet kod Vas izradjen? Nije li, kojeg je izvora?	Bi li bilo vrijedno dotični predmet ogledati ili fotografirati?
narodna odijela ženska	_____	_____	_____
narodna odijela muška	_____	_____	_____
ormari	_____	_____	_____
škrinje	_____	_____	_____
stolice	_____	_____	_____
okviri	_____	_____	_____
kućna vrata	_____	_____	_____
posudje zemljano	_____	_____	_____
posudje drveno	_____	_____	_____
čuture	_____	_____	_____
druge sprave za kuhinju (tronozi, i t. d.)	_____	_____	_____
košare	_____	_____	_____
ručne torbice i dr.	_____	_____	_____
češlji	_____	_____	_____
krletke	_____	_____	_____
ključevi, brave	_____	_____	_____
svjećnjaci	_____	_____	_____
željezna rešetka (n. pr. kod prozora, kapelica i t. d.)	_____	_____	_____
dijetlovi za crkvene tornje	_____	_____	_____
kola, jarmi	_____	_____	_____
narodna glazbala (frule i dr.)	_____	_____	_____
slike na staklu (stare)	_____	_____	_____
slike za molitvenike	_____	_____	_____
slike na panjevima	_____	_____	_____
štapovi	_____	_____	_____
prsteni	_____	_____	_____
naušnice i drugi nakit	_____	_____	_____
izračke	_____	_____	_____
lule	_____	_____	_____
pisanice (uskrсна jaja)	_____	_____	_____
Ev. opaska:	_____	_____	_____
Kada bi bilo najzgodnije, da dodjem eventualno gledati gore spomenute predmete?	_____	_____	_____

1) U slučaju, da ne možete odgovoriti na kakvo pitanje, molim da ostavite dotično mjesto prazno. U slučaju, da je pravilnost odgovora sumnjiva, izvolite dodati odgovoru upitnik: »(?)«

2) Uljena slika na platnu, kositru, drvu; fresco; mozak i dr.

3) Razumije se, da dolaze u obzir samo predmeti originalnog (narodnog) oblika ili predmeti urešeni narodnom ornamentikom.

4) Kako narod zove pojedine dijelove ovog narodnog odijela.

Ime i adresa onoga, koji je arak ispunio (molim čitljivo!)

SMRT DVEH ROJAKOV, UČITELJEV

Ljubljana, dne 3. oktobra 1937 (Agis). Smrt je spet posegla v naše učiteljske vrste in zahtevala dvoje žrtev.

V karloški bolnici je umrl naš rojak Vladimir Tončič, bivši dolgoletni šolski upravitelj v Metliki, v najlepši moški dobi, star komaj 40 let. Bil je sin istrskega učitelja. Ze z 18 letom je moral na bojno polje, kjer je bil ujet in preživel potem nekaj let v ruskem ujetništvu. Ko se je po vojni vrnil domov je bil obsojen v konfinacijo, nakar je prišel v Jugoslavijo. Dobil je učiteljsko mesto in je bil ves čas na šolah v raznih krajih Bele Krajine, najdalje pa v Metliki. Lani je bil premeščen v Veliko Erpenjo na Hrvaškem, med tem ko se je njegova družina nastanila v Karlovcu. Bil je dober učitelj in skrben družinski oče. Za njim žaluje poleg vdove še četvero otrok. Naj počiva v miru, težko prizadetim naše sožalje.

V šmartnem ob Savi, kjer je učiteljeval, je umrl dne 1. oktobra t. l. naš rojak Josip Aničič, šolski upravitelj na tamkajšnji osnovni šoli, star komaj 43 let. Po rodu je iz Matulj pri Opatiji. Učiteljske je dovršil v Kastvu, njegove prve službe so bile na šolah po raznih krajih v Istri. Po prevratu je moral, kot številni drugi učitelji, čez mejo v Jugoslavijo. Bil je nameščen nekaj let v Prekmurju, potem pa v Zasavju, kjer je posvetil ves svoj prosti čas prosvetnemu in gospodarskemu napredku tamošnjega ljudstva. Ustanovil je sadjarsko in kmetijsko podružnico, sodeloval je pri občinskem odboru in gasilskem društvu pa tudi pri drugih društvih. V letošnji jeseni je zbolel in je moral na operacijo, po kateri pa so nastopile komplikacije. Prepeljali so ga na dom, kjer je podlegel pretekli petek. Naj mu bo lahka zemlja, prizadetim naše sožalje.

DOBOVOLJCI — KLADIVARJI JUGOSLAVIJE

V krasni luksuzni izdelavi, na najboljšem papirju tiskano, je izšla v Ljubljani knjiga, ki nosi naslov »Dobrovoljci — kladivarji Jugoslavije« (1912—1918). Knjigo sta izdali v samozaložbi Okrajni organizaciji Zveze vojnih dobrovoljcev kraljevine Jugoslavije v Ljubljani in Mariboru. Obsega skupno 825 strani ter stane 140 Din. Naroča se pri Okr. organizaciji Zveze voj. dobrovoljcev v Ljubljani, Kolodvorska ul. To je zunanja stran tega dela.

Notranja pa zahteva, da se ob njej nekoliko več ustavimo, pri čemer moramo seveda, precejnujuče vsebino, odstraniti osebne momente urednikov, ki so v knjigi zaznati, a upoštevati moramo njih velik trud, ki so ga gg. uredniki dr. Ernest Turk, Josip Jeras in Rajko Pavlin vložili v to ogromno delo. V lepo in povezano celoto se jim je posrečilo zbrati številne najbolj pestrre prispevke. V knjigi sodelujejo prostovoljci od intelektualcev, pa do delavca in pastirja Dreščeka Julija. Nekateri so prispevali celo pesmice. Vsi prispevki pa so pisani izredno doživeto, živahno, veselo, pa pretresujoče prehajajoči od veselih uric pa do največjih grozot, da drže človeka v nekem posebnem notranjem razpoloženju. Človeku vstaja nova groza in strah pred mislijo, da je človeštvo zopet na poti sličnih velikih in še večjih trpljenj, ki jih prizadejajo vojne, ujetništva, kasarne, jarki... Ta knjiga, ki so jo pisali oni ljudje, ki so šli v vojno z veličastnimi iluzijami, je danes dovolj jasan in dovolj strašen memento vsem, ki se navdušujejo za nove pokolje. Potrebno je, da si jo vsi vzamejo v roko. Resnica o vojni, ki »povzdiguje moža« kot pravi Mussolini »kot mater materinstvo«, je tu dovolj strašna in doživeto zajeta in bi dala vsem takim misliti v to, ali se ne bi dalo morda najti pot v rešitev iz današnjih zagat po drugi poti, ki je za človeka cenejša in vsaj nekoliko lepša. To je gotovo prva misel, ki se porodi vsakemu, ki čita to knjigo.

Knjiga je razdeljena na osem delov. V prvem so sestavki o balkanski vojni, v nadaljnjih pa o svetovni, ki obsegajo poglavja o koncu svetovne vojne. Sestavke spremljajo številne slike, ki predstavljajo najrazličnejše dogodke in prikazujuje najstrašnejše prizore z bitk naših vojakov, med katerimi so zlasti omembe vredni prispevki Viljema Sfiligoja, Antona Habeta Sarđoča Adama, Batič Jožefe, matere padlega v vojni, Batagelja Toneta, Bitenca Toneta, Pivka Ljudevita itd. Knjigo, ki bo zanimala mnoge naših rojakov vsem najtoplje priporočamo in opozarjamo, da bo kmalu na knjižnem trgu zelo redka. (Agis)

JEDNO KASTAVSKO VJENČANJE U ŠESTINAMA.

Zagreb, 5 oktobra. 1937. Na »Belu nedelju«, dne 3. oktobra, vjenčali su se u Šestinama Katica Znyderl i Vjekoslav Dukić, učitelj u Sopi. — Vjenčanje je obavio župnik dr. Ivan Dukić. Kumovali su književnik Ante Dukić i muzičar Ivan Matetić-Ronjgov. Po vjenčanju održana je gozba u župnom dvoru, u historijskoj sobi, gdje je Ante Starčević često imao sastanke i dogovore sa svojim političkim prijateljima kod tadanjeg župnika Matije Miletića.

Opet moramo uskliknuti, da je golemo šteta, što je na ova »Pitanja« bio slab odaziv. Stoga nije Šantel svršio svoj posao prije rata, a poslije rata nije više bilo u Istri adresata, da se rad nastavi i završi. No ako se u zborniku o Istri poslije rata htjelo pisati o umjetnosti, jedini je materijal bio ovaj krnji materijal, što je bio sabran prije rata, i prof. Šantel je u neprilici učinio najbolje što je mogao, kad je prema raspoloživoj gradji napisao o predmetu svoj sastavak, kojemu je naslov: »Doprinos k gradivu o spomenicima iz područja likovne umjetnosti, umjetnog obrta i folkloru u slavenskim predjelima Istre«. Sada se ovdje objavljuje s privolom autora.

Kuda sreće, da je na 300 upitnih araka iscrpno odgovorilo 300 izvestitelja! Onda bi Šantel bio stekao solidnu orijentaciju za potanko proučavanje pojednosti i za sastavak zaokružene studije o predmetu, kojemu je on bio potpuno dorastao i s ljubavlju sklon. Mjesto toga se morao zadovoljiti pustim sredjenjem prvih vijesti iz četrdesetak mjesta, od kojih možda tek polovica predstavlja trajnu vrijednost. U sadašnjim prilikama i neprilikama za ovakav studij nije Šantelov članak uza svu skromnost svoga sadržaja bez cijene i značenja. Evo ga, ali bez ilustracija!

Prof. Saša Šantel — Ljubljana:

DOPRINOS K GRADIVU O SPOMENICIMA IZ PODRUČJA LIKOVNE UMJETNOSTI, UMJETNOG OBRTA I FOLKLORU U SLAVENSKIM PREDJELIMA ISTRE

Kad me je bila »Matica Hrvatska« godine 1912 pozvala, da napišem studiju o povijesti naše likovne umjetnosti u Istri, bilo mi je odmah jasno, da se ova zadaća može izvesti tek onda, kad se prouče umjetnički spomenici na licu mjesta. Predložio sam stoga, da mi M. H. omogući rasposlati širom Istre pisma s pitanjima iz područja arhitekture, slikarstva, vajarstva i pučke umjetnosti. Inteligenti, svećenici, učitelji i dr. — tako sam računao — odgovorit će mi na stavljena pitanja, i to barem toliko iscrpno, da ću moći na temelju sakupljenih odgovora sastaviti nacrt za studijska putovanja u one krajeve Istre, gdje se nalaze važnije postojanke gore spomenutih spomenika. Matica Hrvatska prihvativši moj predlog dala je štampati prema mojem nacrtu nekoliko stotina araka s pitanjima, a ove sam arke rasposlao svećenicima, učiteljima i drugima, o kojima sam mogao dobiti pouzdane adrese. Razaslao sam oko 300 upitnih araka.

No odgovori su dolazili veoma sporo i konačno su sasvim izostali. Svega sam primio 42 odgovora, a nekoji su mi arci bili povraćeni sasvim prazni i bez komentara.

Medjutim je rad oko priprava za izdanje knjige »Istra« itd. zapeo već prije rata iz razloga meni nepoznatih. Sačuvao sam skupljeno gradivo u nadi, da ću kasnije opetovanjem pismenih poziva postići bolji uspjeh i tako srediti pripreve za temeljiti studij ovog velezanimljivog predmeta. Ali došao je rat, koji je zaustavio sav započeti rad. Još manje je bilo moguće misliti na nastavak toga rada u poslijeratno vrijeme i tako sam se našao u velikoj neprilici, kad me je eto poslije dvadeset godina ponovno zapala zadaća, da napišem nešto o likovnoj umjetnosti u našoj Istri! Sve što bih kušao napisati upotrebiti bih dosadašnju literaturu o umjetnosti u Istri, bilo bi nepotpuno te bi u najboljem slučaju moglo biti samo ponavljanje onoga, što su već pisali tuđi pisci o nama. Nema baš mnogo te literature. Najvažniji tekst predstavlja možda studija Antonia Morassi-a: »Antica pittura popolare nell' Istria«, koja je priopćena u reviji »Le vie d' Italia« XXX, br. 10, okt. 1924. na stranicama 1064—1072. U ovoj studiji opisane su fresco-slikarije naših zanimljivih crkvića u silijedećem redu:*)

Draguč, crkva sv. Roka. Slikar Antonius padovanski 1537: Sv. tri kralja klanjaju se Novorodjenom, Bljes u Egipat, žrtvovanje u hramu, Krštenje Isusa, Iskušanje Isusa, četiri crkvena oca, Apostoli i sveci, Sv. Rok i Navještenje.

Butoniga, crkva na groblju, starija od dragučke. U toj se nalaze freske: Muka Isusova, Apostoli, Simboli evanđelista.

Beram, crkva Majke Božje (»Madona delle Lastre«): Smrtni ples, Poklon sv. triju kraljeva, Isusov život i muka, Sveci, Rad Vincenca iz Kastva 1474.

Zminj, crkva sv. Trojstva: Život Isusov, Sveci (Sredina 16 vijeka). Zminj, crkva sv. Antuna. Život sv. Antuna (Sredina 15 vijeka).

*) Objavljujem ih prama podacima g. dra Fr. Steljeja, konservatora u ljubljanskom nar. muzeju.

(Nastavit će se)

NAŠA KULTURNA KRONIKA

RAZSTAVA SLIKARJA AVGUSTA ČERNIGOJA

Ljubljana, 5. oktobra 1937 (Agis). V ponedjeljek dne 4. t. m. je bila v Jakopičevem paviljonu otvorena kolektivna razstava našega rojaka Avgusta Černigoja, slikarja in grafika, ki živi v Juljski Krajini. Otvoritvi je prisostvovalo ljubljansko občinstvo in lepem številu kot tudi razni predstavnici društev likovnih umetnikov, mestne občine in drugih ustanov. V glavni dvorani je razstavljenih okrog 30 del v olju in temperi, med katerimi je poleg aktov, tipičnih primorskih pokrajin in tihožitij tudi večje število grafičnih del. Slikar Černigoj, eden izmed onih, ki so ostali v svoji ožji domovini, si je priboril splošno priznanje tudi italijanskega občinstva in kritike, saj razstavlja istočasno tudi v Trstu na sindikalni razstavi in na intersindikalni razstavi v Napolju. Razstava bo odprta do 10. t. m. in zasluži, da ji posebno naši rojaki posvetijo vso pozornost, saj je v Ljubljani zadnjič razstavljal pred dvanajstimi leti.

SMRT NAŠEGA ROJAKA UČITELJA IN PISATELJA IVA TROŠTA

Ljubljana, 5. oktobra 1937 (Agis). V nedeljo dne 3. t. m., je umrl v Ljubljani na svojem domu za Bežigradom naš rojak upokojeni nadučitelj in pisatelj Ivo Trošt, v visoki starosti 73 let. Rojen je bil na Colu 5. decembra 1865. Šolal se je na vadnici v Kobaridu in na učiteljsku v Kopru, kjer je dovršil študije z najboljšim uspehom. Ze kot učiteljski pisatelj je postal sodrudenik tržaške »Edinosti«, pozneje pa tudi »Slovenskega Naroda«, pisal je zlasti mnogo za Mohorjevo družbo, Slovensko Matico, Gabrščkovu knjižnico, njegovo ime pa smo srečavali tudi drugod, tako v »Vrtcu«, »Zvončku«, ter v »Učiteljskem tovarišu«. Svoja slovstvena dela pa je objavljval v »Domu in Svetu«, »Ljubljanskem Zvonu« in drugod.

Bil ni samo idealen učitelj in literarni delavec, temveč je posvečal veliko pozornost tudi gospodarskemu napredku našega naroda, glasbeni vzgoji in drugemu prosvetnemu delu. Saj je ustanovljval zbornice, jih sam vodil, kot tudi cerkveno petje, ustanovljval pa je tudi druga pedagoška prosvetna društva. Povsod, koder je služboval, je pustil za seboj lepe sadove svojega neumornega in vsestranskega dela. Bodi mu ohranjen časten spomin, prizadetim naše iskreno sožalje.

PETER JEREB: OSEM ZBOROV

Založila in izdala Hubadova župa v Ljubljani, cena zvezka je Din 10. Ta zbirka, ki jo je Hubadova župa izdala ob 70-letnici priljubljenega ljudskega skladatelja in našega rojaka, je zbirka osmih moških in mešanih zborov, ki so melodiozni in za izvajanje lahki. — Agis.

PO PREMIERI PAHORJEVIH »VINIČARJEV«

Ljubljana, 5. oktobra 1937 (Agis). Naš list je že poročal o novem dramatičnem delu našega rojaka Jožeta Pahorja, ki je koncem septembra doživelo na deskah ljubljanske drame svojo premiero. O tej premieri piše znani slovenski pisatelj in kritik Ludovik Mrzel med drugim sledeče: »V splošnem so Pahorjevi »Viničarji« preprosto lepo, uspelo delo, ki ga spremljajo vse vrline globoko razumevaločega, kritičnega motrilca življenja in skrbnega literarnega oblikovalca. Okolje, v katero je pisatelj posadil svoj motiv, nam sicer ne daje iluzije konkretnega slovenskega viničarskega sveta, zato je morala izostati tudi vsa ona živopisna barvitost radosti in bede, ki jo poznamo iz Slovenskih goric in od drugod. Toda delo je kljub temu izredno blizu resnice, kar poudarja njegov časovni pomen.« Autorju čestitamo k njegovemu uspehu.

VILKO UKMAR: POGLED NA ZGODOVINSKI RAZVOJ GLASBENE UMETNOSTI

Naš rojak Vilko Ukmar, ki je znan gledališki in koncertni kritik in predava na konzervatoriju v Ljubljani, je izdal kot rokopis zgodovino glasbene umetnosti. Ves pregled je razdeljen v dva dela, in sicer v glasbo predkrščanskih narodov in kultur ter v glasbo zapadne kulture. To delo ni samo naštevavanje zgodovinskih dejstev, temveč predstavlja posebno glasbeno stilno sistematiko. Delo je zahtevalo veliko študija in požrtvovalnosti. — Agis.

PROSVJETNO MARIONETSKO KAZALIŠTE U ZAGREBU.

U Zagrebu je ponovno otvara u srijedu 13 o. m. u 15 sati u dvorani kina Luxor, Nikolićeva ulica 7a. Prosvjetno marionetsko kazalište, kojega je osnovao i kojega vodi naš Istranin g. Božac, a davat će se i baletne točke u kojima će sudjelovati i Nevenka Perko.

Kao prva pretstava daje se u srijedu na novo uvježbana opereta »Ivica i Marica«. Cijene ulaznica su od 3 do 15 dinara, a moći će se rezervirati dan prije na samoj blagajni kina ili na telefon 28-29.

NAŠ ROJAK STOLETNIK

V Zagrebu, kamor se je preselio iz Juljske Krajine, je v septembru praznovao redek jubilej, stoletnico rojstva, Valentin Klemente. Ze od rane mladosti se je bavil z izdelovanjem pletenin iz vrbovih vej, toda sedaj je prevzel obrt njegov sin, kajti jubilaru je vid že opešal, dasiravno je drugače krepak in zdrav, saj je pred tremi leti, t. j., ko mu je bilo 97 let še trikrat preplaval Savo pri Zagrebu, kjer ni baš ozka. Našemu rojaku želimo ob izrednem jubileju da bi v zdravju preživljval večer svojega življenja. — Agis

50 LET PO SMRTI POZABLJENE GORIŠKE PESNICE

V nedeljskem »Jutru« je objavil naš rojak Pavel Plesničar kratak članek pod gornjim naslovom o Katinki Staničevi, ki se je rodila 10. februara 1848 v Kanalu ob Soči. Po poklicu je bila učiteljica, ki je službovala v Komnu na Krasu, potem se je poročila in odšla iz domačega kraja. Pokojna je med drugimi tudi avtorica ponaređene pesnice »Soča voda je šumela«, ki jo je objavila v goriški »Soči« 20. marca 1873. Katinka Staničeva, pravi člankar, je bila prva med našim ženstvom na Goriškem, ki se je poskusila z literarnim udejstvovanjem, to se pravi še pred Pavlino Doljak-Pajkovo. H koncu pripominja, da prinese zadnji dve letošnji številki »Ženskega sveta« obširno poročilo o življenju avtorice pesmi »Soča voda...« — Agis

Fran Trošt — osemdesetletnik

Pretekli mesec je naš rojak, upokojeni učitelj Fran Trošt, praznovao svoj osemdeseti rojstni dan. Po starših je naš jubilar Vipavec, on pa se je rodil 25. septembra 1857 v Benetkah, kjer je bil oče poslovođja galanterijske trgovine. Osnovno šolo je obiskoval v Vipavi, višjo realko z maturo pa v Ljubljani ter zadnji letnik učiteljskega. Leta 1878 je položil učiteljsko maturo z najboljšim uspehom. Potem je nastopil službo učitelja, in kot tak se je posvetil delu v šoli in izven nje. Zelo mnogo časa in truda je žrtvoval v dobrobit krajev, kjer je služboval, za napredek občinskih uprav in dobrega gospodarstva, posebno pozornost pa je posvečal vrtnarstvu in sadjarstvu. Bil je spreten risar; ukvarjal se je z risanjem zemljevidov za šolsko uporabo, izdeloval načrte za šolske vrtove, pa tudi vsakovrstna učila, modele in fizikalne predmete za šolske učilnice. Pisal je v razne učiteljske strokovne liste, tako tudi v »Učiteljskega Tovariša«. Z ljubeznjivo se je bavil s petjem, vodil prosvetne in cerkvene zbornice in se udeležoval tudi sicer v društvi. — Slavljenicu, ki je vzgojitelj ne le v šoli, ampak tudi izven nje, iskreno čestitamo k lepemu življenjskemu jubileju in mu želimo, da bi v zasluženem miru in zadovoljstvu preživel še veliko let! — Agis

NOVI BROJ »MORNARA«

Izašao je iz štampe br. 10 »Mornara«, zabavno i poučno lista za pomorski svijet, kojega već devetu godinu izdaje i uređuje na Sušaku naš Viktor Car-Emin, sa slijedećim sadržajem: R. K. Jeretov: T. G. Masaryku Proroku sveslavenske ljubavi. — »Mornar«: Od Kumanova do Marselja. — Sedam pitanja. — Vinodolski: Otac i Oslobođilac Češkoslovačkog naroda. — Dundo Simo: Gajetunski razgovori. — Naši u tudini. — Preletjeli smo Pol i neka ga djavo nosi. — C.: Naši »Egipćani« na Kraljevim svečanostima u Sušaku. — Zlatna riječ gospodina Andre Meynota. — Mjesečev odraz na moru. — Odgovori na sedam pitanja. — Vjerna ladja.

UPOKOJITEV BIVŠE UPRAVITELJICE ŠOL CMD PRI SV. JAKOBU V TRSTU

S septembrom je bila upokojena voditeljica mestne vadnice »Mladika« v Ljubljani gospa Mira Engelmanaova, bivša voditeljica šole CMD pri Sv. Jakobu v Trstu. Prvo njeno učiteljsko mesto je bilo v Trstu, na slovenski šoli v ulici Acquedotto, dasiravno je po rodu Ljubljanka. Ko je bila dograjena šola CMD pri Sv. Jakobu v Trstu, ji je vodstvo CMD poverilo upraviteljstvo in je to šolo vodila vse do preobrata, narkar je prišla v Ljubljano. V Trstu je ves svoj prosti čas posvečala prosveti, saj je bila soustanoviteljica raznih naših društev in ustanov. Med drugim najpomnimo še, da je organizirala v Ljubljani l. 1926. prvi materinski dan, ki se danes praznuje po vsej Jugoslaviji vsako leto drugo nedeljo v maju. Dobri vzgojiteljici in požrtvovalni narodni delavki želimo da prebije — po 36-letnem delu — zaslužen pokoj v miru in zadovoljstvu. — Agis.

NOVI BROJ »MALOG ISTRANINA«.

Listopadski broj »Malog Istranina« izašao je iz štampe sa slijedećim sadržajem: Ernest Radetić: Na majčin imendan. Gabriel Cvitan: Blagdan u šumi. Jože Veselić: Predavanje o bijelom kruhu. Prikodražan: Naše livade. Gabriel Cvitan: Nogometaši. — U pješčanom carstvu. — Klok i Jožić. — Dječje novine. Fran Mažuranić: Vrti se, Barba Rike: Jurić, Razno. Odgonetke i zagonetke. Igra brojeva itd. — »Mali Istranin« izlazi jedamput mesečno. — Pretplata iznosi 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Za inostranstvo dvostruko. Uredništvo i uprava nalaze se u Boškovićevoj ulici br. 20. — Telefon 59-31. Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Boškovičeva ulica 20.

ZAHVALA ISTARSKOG AKADEMSKOG KLUBA U ZAGREBU.

Za menzu Istarskog akademskog kluba u Zagrebu — darovala su slijedeća gospoda: Bruminić Đinko Din 300.—; dr. Pečarićević 50.—; N. N. 50.—; prof. Josip Demarin 50.—; prof. Defrančeski Ante 50.—; J. P. 50.—; Mačić Roman, trgovac 200.—

Flementim darovateljima najljepše zahvaljuje Odbor.

Sedme »Usmene novine« u omladinskoj akciji

Omladinska akcija priređuje u subotu, 9. o. m. u 8 sati naveče sedme »Usmene novine« sa zanimljivim programom (važnost organiziranja, najnovije vijesti i dr.). »Usmene novine« održavaju se u društvenim prostorijama. Pozivljemo omladinu i ostalo članstvo da prisustvuju »Usmenim novinama«.

U FOND »ISTRE«

X-Y Zagreb	Din 34.—
Ivančić Ivan, direktor gimnazije — Sušak	> 50.—
U prošlom broju objavljeno	> 41.466.60
Ukupno	Din 41.550.60

ISTRA SE MIJENJA

4. PULA I PULJSTINA

Bio sam sasvim mali jedanput ljeti u Šijani u šumi sa ocem i majkom. Nedjelja po podne, šuma puna svijeta u gradskom odijelu, otac i mati u seljačkom suknu. Mati je bila mlada, nekako oko 26 godina, otac nešto preko trideset, mati se obazirala naokolo nekako zabrinuto, — neprestano zabrinutost je jedna od najplemenitijih crta naših žena, — pa kad smo zašli malo dublje u šumu, upitala je oca:

— A ča bi bilo ako bi uvi mladići rinuli na nas?

— Ni deset uvakovih nan ne bi moglo niš. To su škartoci. Duboko su mi se urezale očeve riječi. To je bilo osjećanje snage, naše nadmoći i našega seljačkog zdravlja. Ništa tada nije nama građ mogao. Mi smo se tukli s vjetrovima, s kišom, s gradom, peklo nas je sunce i drhtali smo zimi u hladnim kućama, bili smo gladni, ali smo rasi na našoj zemlji, na kamenu, na vjetru i suncu. Rasli smo visoki, širokoplećati, mirni, pobjedonosni. Ovece su nam davale odijelo i sir, ljeti je bilo smokava i salate, zimi broskve i vina, žrvni su mljeli, kad bi kukuruz rodio, u oskudici i siromaštvu šetala je sreća po našim dvorištima. Strašno smiješni izgledali su nam ljudi obučeni na gradsku. Kad bi učitelj došao na jesen u selo i obukao ogrtač, cijelo mu se selo rugalo:

— Ča će nositi u Božiću, kad u Svetioci nosi kapot!

Ali već tada novac je na Puljštini potekao jačim mlazovima. Dolinjšina se pogospodila i proletarizirala u isto vrijeme. Izgledalo je da su Premantura i Medulin bar za pedeset godina u razvoju pretekli sjeverni dio puljskog kotara i prednju Istru. Ljudi su bili svakodnevno u dodiru sa gradom, sa gradom, koji se naglo razvijao i napredovao. Pod uticajem grada i novca što je iz njega dolazio, Puljština se je polako mijenjala.

Siromašna sela, Premantura, Vinkuran, Banjole. Međutim postala su sasvim zavisna od rada u Puli. Seljačka sela: Ližnjan, Šišan, Valtura, Lobarika, u svakodnevnom

kontaktu s Pulom, prodajuć tamo ribu, mlijeko i drva nisu se u toj mjeri ni proletarizirala ni pogospodila, ali u nošnji i u potrebama stanovništvo se polako i u njima izjednačavalo sa gradskim stanovništvom.

Sa prodiranjem novca i civilizacije u sela oko Pule prije rata, prodirala je i nacionalna svijest. Mi smo i u Puli rasli, po broju i po kvalitetu, osvajali smo puljska predgrađa i prodirali u grad. Naša sela oko Pule postajala su nacionalno-borbena. Sigurno nema ni jednoga sela u Jugoslaviji gdje je prije 34 godine (1913—1914) bila toliko čvrsta vjera u Jugoslaviju, jugoslavensku ideologiju, kako je to bilo u Premanturi. Pet Premanturaca je na početku rata bilo u zatvoru radi te ideologije, a četvorica od njih su bili radnici (dva Mezulića, Iveša, Lovro Rajić). Božo Semelić bio je uhapšen među prvima, a njegov drug Miho Iveša bio je već u srpskoj vojsci. Strujala je kroz duše nacionalna vjera i nacionalni ponos. Izgradjivan je moral narodne solidarnosti i narodne discipline. Sokolski vježbači u Medulinu bili su uzor svima selima u Istri.

U stvari taj nagao polet u selima između Medulina i Premanture zasniavao se sav na novcu, što je u sela dolazilo iz arsenala. Mladi radnici imali su redovan posao, redovan, pravilan život, dosta odmora u večer, novaca za odijelo, za članarine, za knjige, za novine. Bicikli su omogućivali brzo kretanje, sastanke, obavještanje. U arsenalu i u Puli našli su bijli u dodiru sa Hrvatima, Slovencima i Srbima, radnicima iz drugih krajeva monarchije, sa Česima, koji su u naš život unosili posebnu notu otpora i organizacije. Tako su austrijska ratna tvrdjava Pula i njezin ratni arsenal bili osnova za podizanje hrvatske nacionalne svijesti i jugoslavenske ideologije. Jedna stara Austrija, zašto nije živjela još bar trideset godina!

Sa nestankom arsenala i austrijske marine, Pula je prestala da bude privlačno mjesto za radnike i izgubila je mnogo na svome značaju kao potrošačko središte. Nije više ono što je bila.

Puna je Pula mladih marinera
U svoj Puli ni draga mogera
Nego jedan soldat od marine
Ki mi piše bile kartuline.

U narodnoj lirici predratno stanje Pule izgledalo je nesrećno. U Puli je bio kadar pete istarske domobranske regimente i kadar marine. Ovamo su odlazili regruti, za mladiće koji su imali da provedu tri ili četiri godine Pula je predstavljala nesreću:

Pulo, Pulo, moj nesrećan grade
Ti si kriva da ne ljubim mlade.

Ali ljudi su znali ipak da to nije tako strašno i da će četiri godine brzo proći:

Četiri lita i četiri zime
To je meni za pasati vrime.

Pa će na kraju brojiti dane koliko ima još da se služi:

Još tri dana služim kapitana,
Još tri noći, pak ću dragoj doći.

Kad je svega toga nestalo, Pula je postala tihi, mrtvi grad. Muklo ozvanjaju koraci po praznim uskim ulicama, prazni su izlozi trgovina, prazne kavane, vrlo je mali broj gostionica gdje se kuhaju jela. Fabrika duhana i fabrika cementa ne mogu da ožive grad, a neprestano popravljane ceste i ulice liči na presipanje iz šupljega u prazno. Radi svoje slabe ekonomske sposobnosti Pula nije ni toliko opasna kao asimilacioni faktor talijanske ekspanzije prema selu. Klonulo raspoloženje kod domaćih Talijana ne može da podigne svetu talijansku nacionalnu vatru ni kod hrvatskih ljudi na Puljštini.

Evo nekoliko primjera klonulosti Talijana:

U trgovini gdje sam tražio neku robu: veći izbor, trgovac mi je rekao:

— A tko može da drži toliko robe u ovom prokletom gradu, gdje nitko nema novaca!

Jedan stari zanatlija, puljski Talijan, koji pamti i bolja vremena:

— Ma, zar može negdje na svijetu biti gore nego kod nas!

Jedan advokat, »regnicolo«, koji ni jedne hrvatske riječi ne zna, pitao me, da li bi on kao advokat mogao da prosperira u Jugoslaviji.

U toj klonulosti grada, sela oko njega su prilično obezglavljena.

Ona sela koja su izrasla iznad mogućnosti što ih zemlja pruža, kao Premantura, Medutin, pa već i Ližnjan, traže nuzgednu zaradu na moru. Nikad nije bilo toliko svijetla u Medulinu i Ližnjanu, kao sada. Ali mnogo ribara i malo riba povećava još sumorno raspoloženje obezglavljenih ljudi. U bogatijim selima, u Valturi i Mrčani prodire već francuski sistem novomaltuzijanzma, suzbijanje začeca i porodaja. U obiteljima najbogatijih seljaka već se praktično sistem ne dvoje djece nego samo jednog djeteta. »Koja sreća da moj muž nije imao braće, rekla mi je mlada i bogata seljačka patrijarka iz Valture.

Nešto malo naših ljudi, djelimično starijih austrijskih »bižac«, djelimično i mlađijih iz talijanskih škola našlo je službu u policiji, kod karabinijera, u financi, u carini. Nešto ih radi u fabrikama cementa, duhana, sardina, na novim cestama. Ali ni oni što su u državnoj službi ni radnici ne gube odmah kontakt sa većinom u selima. Talijanski jezik prodire, ali se ne prima tako lako i svuda.

Osijećaj superiornosti je negdje ostao. Osobito kod onih, koji žive na svojoj zemlji i nije im potrebna zarada. Ljudi buče, govore i protestiraju, ali naravno, nikakav organiziran otpor nije moguć. Bilo je vrijeme, kad su mnogi Talijani u Puli i naši oko Pule sa njima vjerovali da će im spas doći od Hitlera. Danas se misli da nekad mora doći neki veliki račun.

Seljaci, osobito bogatiji, ne mogu se snaći ni u tome da im država prinudno preuzima svu pšenicu po cijeni koju ona određuje i da svoju pšenicu ne mogu slobodno prodati. Isto je i sa mlijekom, koje se mora pređavati centralnoj mličari u Puli. Ipak seljaci nekako žive i živjeli bi mnogo bolje da im nova nošnja, friziranje djevojaka i uopće prilagodjivanje novoj civilizaciji ne odnosi najveći dio novca.

U Puli po gostionicama, na ulici i na tržnici govori se otvoreno hrvatski, mnogo osjećaj da smo još tu. Svakako i zbog toga što su stare generacije još žive

MIHO KRVAVAC